

ÅSA SCOTT ANDERSSON, KARL HENRIK DREBORG,
ANNICA WALEIJ, MARIA ELENA WULFF

FOI är en huvudsakligen uppdragsfinansierad myndighet under Förvarsdepartementet. Kärnverksamheten är forskning, metod- och teknikutveckling till nytta för försvar och säkerhet. Organisationen har cirka 1350 anställda varav ungefär 950 är forskare. Detta gör organisationen till Sveriges största forskningsinstitut. FOI ger kunderna tillgång till ledande expertis inom ett stort antal tillämpningsområden såsom säkerhetspolitiska studier och analyser inom försvar och säkerhet, bedömningen av olika typer av hot, system för ledning och hantering av kriser, skydd mot hantering av farliga ämnen, IT-säkerhet och nya sensorers möjligheter.

FOI
Totalförsvarets forskningsinstitut
CBRN-skydd och säkerhet
901 82 Umeå
Försvarsanalys
164 90 Stockholm

Tel: 090-10 66 00
Fax: 090-10 68 00

Tel: 08-555 030 00
Fax: 08-555 038 66

www.foi.se

Åsa Scott Andersson, Karl Henrik Dreborg, Annica Waleij, Maria Elena Wulff

Miljösäkerhet - En översikt

Utgivare FOI - Totalförsvarets forskningsinstitut CBRN-skydd och säkerhet 901 82 Umeå Försvarsanalys 164 90 Stockholm	Rapportnummer, ISRN FOI-R--2287--SE	Klassificering Underlagsrapport
	Forskningsområde 1. Analys av säkerhet och sårbarhet	
	Månad, år Juni 2007	Projektnummer I1755, I1753, I440541
	Delområde 13 Stöd till säkerhet och beredskap	
	Delområde 2 35 Miljöområde	
Författare/redaktör Åsa Scott Andersson Karl Henrik Dreborg Annica Waleij Maria Elena Wulff	Projektledare Helén Jarlsvik, Mike Winnerstig, Åsa Fällman, Mats Ahlberg	
	Godkänd av Helén Jarlsvik	
	Uppdragsgivare/kundbeteckning Internt uppdrag	
	Tekniskt och/eller vetenskapligt ansvarig	
Rapportens titel Miljösäkerhet - En översikt		
Sammanfattning <p>Denna rapport handlar om kopplingen mellan <i>miljö</i>, <i>säkerhet</i> och <i>utveckling</i>. Miljösäkerheten har en plats inom ett <i>utvidgat säkerhetsbegrepp</i>, som går utöver den traditionella inriktningen på staters säkerhet gentemot väpnade angrepp. Rapporten diskuterar miljösäkerhet, med betoning på klimat-, energi och naturresursfrågor.</p> <p>Rapporten presenterar en översikt av hur <i>miljösäkerhet</i> har hanterats i den vetenskapliga forskningen samt i internationella organisationer och på nationell nivå i ett antal länder. Aktuella utmaningar inom området lyfts fram samt svenska aktörers syn på miljösäkerhet och möjligheter att agera internationellt inom området.</p> <p>I studien understryks att det är viktigt att den inbördes dynamiken mellan <i>miljö</i>, <i>säkerhet</i> och <i>utveckling</i> förstås och hanteras samlat på nationell nivå. Insikten om de starka sambanden mellan dessa faktorer behöver genomsyra hanteringen inom olika departement och myndigheter. En process för samverkan i dessa frågor kan behöva utvecklas särskilt med tanke på möjligheter att ta fram en policy inför det svenska EU-ordförandeskapet 2009. Ett <i>forum</i> där personal från myndigheter skall kunna kommunicera med berörda forskargrupper kan också vara värdefullt.</p>		
Nyckelord Miljösäkerhet, global säkerhet, breddad hotbild, hållbar utveckling, naturresursutarmning		
Övriga bibliografiska uppgifter	Språk Svenska	
ISSN 1650-1942	Antal sidor: 45 s.	
Distribution enligt missiv	Pris: Enligt prislista	

Issuing organization FOI – Swedish Defence Research Agency CBRN Defence and Security SE-901 82 Umeå Defence Analysis SE-164 80 Stoc	Report number, ISRN FOI-R--2287--SE	Report type Base data report
	Programme Areas 1. Security, safety and vulnerability analyses	
	Month year June 2007	Project no. I1755, I1753, I440541
	Subcategories 13 Support to Security, Safety and Preparedness	
	Subcategories 2 35 Environmental Studies	
Author/s (editor/s) Åsa Scott Andersson Karl Henrik Dreborg Annica Waleij Maria Elena Wulff	Project manager Helén Jarlsvik, , Mats Ahlberg, Mike Winnerstig, Åsa Fällman	
	Approved by Helén Jarlsvik	
	Sponsoring agency Internal project	
	Scientifically and technically responsible	
Report title (In translation) Environmental Security - A Survey		
Abstract <p>This report discusses how the components <i>environment</i>, <i>security</i> and <i>development</i> are connected. It focuses, in particular, on <i>environmental security</i>. This concept has a role within the framework of a broader security policy beyond the traditional realm of protection against armed attacks. The report discusses environmental security with an emphasis on climate and energy issues as well as natural resources.</p> <p>A survey is presented of how environmental security has been treated in the scientific literature in international organisations and on a national level in a number of countries. Current challenges are high-lighted, as are the views of Swedish actors concerning the possibilities of dealing internationally with these issues.</p> <p>It is emphasized in the report that the internal dynamics between environment, security and development should be seen and managed comprehensively on the national level. An insight into the strong linkages between these components should permeate the activities of different ministries and authorities. A procedure to ensure interorganisational cooperation on this matter may have to be developed, especially in view of the need to establish a policy before Sweden takes on the presidency of the EU in 2009. In addition the establishment of a <i>forum</i>, where civil servants could communicate with the appropriate research teams could be useful.</p>		
Keywords Environmental security, global security, sustainable development, natural resources depletion		
Further bibliographic information	Language Swedish	
ISSN 1650-1942	Pages 45 p.	
	Price acc. to pricelist	

Omslagsbild: Bilden visar en arbetare i indiska Västbengalen där vattenhål ofta är det enda vatten som finns under sommaren för lokalbefolkningen, Dibyangshu Sarkar/SCANPIX.

FÖRORD

Kampen om knappa naturresurser kan bidra till att eskalera spänningen mellan två grupper i ett land. Den globala uppvärmningen och dess effekter på människans livsbetingelser kan hämma utvecklingen i en region. Samarbete kring gränsöverskridande vattentillgångar kan ha en positiv effekt på den globala säkerheten. Sambanden mellan miljö, säkerhet och utveckling är idag tydliga och omnämns i flera centrala politiska dokument, såväl nationellt som internationellt.

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) utgör sedan mitten av 1900-talet ett av Sveriges ledande kompetenscentra gällande säkerhetsfrågor. FOI har också kunskap inom miljöområdet som sträcker sig från analyser av strategiska miljö- och energifrågor till miljöriskbedömningar och provtagningar i fältmiljö. Förra året genomförde FOI en förstudie om miljö säkerhet på uppdrag av Försvarmakten, där myndighetens kunskap om säkerhet och miljö vävdes samman (Andersson et al. 2006). Syftet med förstudien var att identifiera Försvarmaktens behov av kunskap inom miljö säkerhetsområdet, baserat på en översikt av aktuell forskning liksom av politik i olika länder och internationella organisationer.

Det finns idag ett stort intresse för miljö säkerhetsfrågor hos svenska departement och myndigheter, inte minst inför EU-ordförandeskapet hösten 2009 då Sverige i samarbete med EU:s institutioner ska ansvara för att driva unionens arbete framåt. För att möta det ökade intresset för miljö säkerhetsfrågor har FOI därför valt att vidareutveckla förstudien. I denna rapport *Miljö säkerhet - En översikt* presenteras resultatet av dessa ansträngningar. Syftet med rapporten är att ge ett första underlag för en bred diskussion om en svensk strategi för miljö, utveckling och säkerhet i en internationell kontext.

I arbetet med rapporten har företrädare från flera departement och myndigheter ställt upp på intervjuer och för detta är vi mycket tacksamma. Rapporten är resultatet av ett samarbete mellan två forskargrupper – FOI:s Umeåbaserade avdelning CBRN-skydd och säkerhet respektive den Stockholmsbaserade avdelningen Försvarsanalys. Vi som är initiativtagarna till denna utvecklade rapport vill tacka de två forskargrupperna för ett väl utfört arbete.

Helén Jarlsvik, Avdelningen för Försvarsanalys, Områdeschef civila myndigheter

Mats Ahlberg, Avdelningen för Forskningsstöd, Miljödirektör

Mike Winnerstig, Avdelningen för Försvarsanalys, Områdeschef regeringskansliet

Åsa Fällman, Avdelningen för CBRN-skydd och säkerhet, Marknadschef

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	5
1. INLEDNING	9
1.1. BAKGRUND	9
1.2. SYFTE	10
1.3. METOD	10
1.4. DISPOSITION	10
2. MILJÖSÄKERHET I FORSKNINGEN	11
2.1. INTRODUKTION	11
2.2. MILJÖPROBLEM SOM KONFLIKTORSAK	12
2.3. MILJÖPROBLEM SOM HOT MOT GRUPPERS LIVSBETINGELSER.....	13
2.4. GLOBAL SÄKERHET GENOM HÅLLBAR UTVECKLING	14
2.5. NATURRESURSPROBLEM SOM UTMANING OCH HOT MOT EN HÅLLBAR UTVECKLING OCH STABILITET	14
2.6. SAMMANFATTNING.....	17
3. MILJÖSÄKERHET I DEN INTERNATIONELLA POLITIKEN	19
3.1. STATER	19
3.2. INTERNATIONELLA ORGANISATIONER	19
3.2.1. <i>Europeiska Unionen (EU)</i>	19
3.2.2. <i>Förenta Nationerna (FN)</i>	21
3.2.3. <i>North Atlantic Treaty Organisation (NATO)</i>	22
3.2.4. <i>Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)</i>	23
3.2.5. <i>Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)</i>	24
3.2.6. <i>Environment and Security Initiative (ENVSEC)</i>	24
3.3. SAMMANFATTNING.....	24
4. MILJÖSÄKERHET I SVENSKA POLITIKOMRÅDEN	27
4.1. POLITIK FÖR GLOBAL UTVECKLING	27
4.2. POLITIK FÖR SÄKERHET	28
4.3. UTRIKES- OCH SÄKERHETSPOLITIK	29
4.4. POLITIK FÖR INTERNATIONELLT UTVECKLINGSSAMARBETE	30
4.5. HANDELSPOLITIK	30
4.6. MILJÖPOLITIK	31
4.7. FÖRSVARSPOLITIK.....	32
4.8. POLITIK FÖR SKYDD OCH BEREDSKAP MOT OLYCKOR OCH SVÅRA PÅFRESTNINGAR	33
4.9. SAMMANFATTNING.....	34
5. MILJÖSÄKERHET SETT UR NÅGRA SVENSKA AKTÖRERS PERSPEKTIV	35
6. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	37
REFERENSER	39

1. INLEDNING

1.1. Bakgrund

Synen att miljöförändringar, klimatförändringar och felaktigt utnyttjande av både förnyelsebara och icke förnyelsebara naturresurser kan vara konflikt drivande låg bakom begreppet *miljösäkerhet*, när det introducerades. Begreppet har senare vidgats och används nu ofta även när miljöproblemen inte leder till akuta väpnade konflikter, men väl till att livsuppehållet hotas för stora grupper. Detta bygger på en vidgad syn på säkerhetspolitiken.

Den klassiska bilden av begreppet nationell säkerhet baseras på antagandet att det är den nationella suveräniteten och den territoriella integriteten som måste säkras. I detta har statens egna militära kapacitet varit central. Denna bild har emellertid gradvis förändrats. Allt fler stater använder sig av ett bredare säkerhetsbegrepp, där säkerhet inte längre enbart är en nationell fråga utan i högsta grad en global angelägenhet. Så kallade "mjukare" hot mot en global säkerhet diskuteras allt oftare i termer av ekonomisk, social och politisk instabilitet, etnisk rivalitet, internationell terrorism och kriminalitet och inte minst miljöpåverkan. I Worldwatch Institutes rapport "State of the World –Redefining Global Security 2005" skriver Renner att icke-militära dimensioner såsom ökad konkurrens om och utarmning av naturresurser, miljöförstöring, ökad geografisk spridning av infektionssjukdomar, fattigdom och ökade ekonomiska och sociala skillnader, ett ökat demografiskt tryck och arbetslöshet har stor påverkan på säkerhet och stabilitet i världen. Han skriver vidare: "*Policies that seek security primarily by military means but fail to address underlying factors of instability will likely trigger a downward spiral of violence and instability...*" och han menar att politiken istället måste baseras på ett robust och breddat synsätt där mjuka hot tas med för att skapa en stabilare värld.

Breddningen av säkerhetsbegreppet har inte skett utan kritik. Forskare som Waeber (Waeber et al. 1993) och Eriksson (Eriksson och Noreen 2006) konstaterar exempelvis att olika aktörer medvetet försöker göra säkerhetsfrågor av frågor som tidigare inte ansetts som sådana för att skapa uppmärksamhet och ge frågorna större politisk vikt. Att "säkerhetisera" en fråga kan innebära att mer resurser kanaliseras till ett politikområde, men kan också leda till en urvattning av säkerhetsbegreppet.

Denna kritik till trots så har miljösäkerhet lyfts upp på den politiska dagordningen. Området har fått en särskild aktualitet det senaste året och ett antal initiativ har tagits inom bl.a. EU, FN och OSSE avseende bl.a. klimatförändringen, befolkningstillväxten, den starkt växande resursförbrukningen och konsekvenserna av dessa trender för stabiliteten och säkerheten i världen. Både forskare och politiker (IPCC 2007) har lyft fram de problem som den förväntade klimatförändringen kommer att leda till framför allt i delar av Asien och Afrika, med översvämningar och ökenutbredning som kan tvinga stora folkgrupper att bli miljöflyktingar. Häri ligger en risk för instabilitet och konflikter. Även om klimatfrågan är mycket allvarlig och just nu står i fokus, är miljösäkerhetsproblemet betydligt bredare än så.

I en politisk kontext handlar miljö säkerhet dels om övergripande frågor om sambandet mellan miljö, säkerhet och utveckling, dels om hur miljö aspekter ska beaktas mer konkret i samband med internationella insatser och utvecklingsprojekt. Forskningen om miljö säkerhet kan ge värdefullt underlag till utformningen av en politik på området, genom att den visar på orsakssamband och underliggande faktorer bakom instabilitet och hot mot säkerheten. Forskningen har emellertid stor bredd och rymmer olika perspektiv och fokus. Vi har därför försökt ge en kort, strukturerad översikt över huvudlinjerna i forskningen och en aktuell bild av stora utmaningar inom miljö- och naturresursområdet av betydelse för den globala säkerheten.

1.2. Syfte

Syftet med rapporten är att ge underlag för en bred diskussion om en svensk strategi för miljö, säkerhet och utveckling i en internationell kontext. Detta är en fråga med stor bredd och den berör flera departement och andra organisationer. Därför diskuterar vi även hur denna fråga ska kunna hanteras organisatoriskt.

1.3. Metod

Större delen av det material som använts har tagits fram genom litteratursökning och har bestått av forskningslitteratur inom området, men också av rapporter från internationella organisationer liksom departementsskrivelser, propositioner och andra politiska dokument. Material har också hämtats från några internationella konferenser och workshops. Som ett komplement till litteraturstudien har intervjuer med företrädare från fyra viktiga aktörer inom området genomförts. Dessa är: Utrikesdepartementet (UD), Forsvarsdepartementet (Fö), Forsvarsmakten (FM), och Sida.

1.4. Disposition

Rapporten består av tre delar. I den första delen redovisas vetenskapligt baserade resultat med dess olika fokus inom forskningsområdet samt aktuella utmaningar inom miljö- och naturresursområdet (kapitel 2). I den andra delen beskrivs politiken inom miljö säkerhetsområde, både ur ett internationellt och nationellt perspektiv. I denna del redovisas också några svenska aktörers syn på begreppet (kapitel 3, 4 och 5). I rapportens sista del, kapitel 6, presenteras synpunkter och idéer på hur den svenska politiken inom området skulle kunna utvecklas.

2. MILJÖSÄKERHET I FORSKNINGEN

I detta kapitel presenteras några olika forskarperspektiv på miljösäkerhet, framför allt hur man ser på relationen mellan miljö- och naturresursproblem, säkerhet och utvecklingsfrågor. Kapitlet innehåller också en genomgång av sådana miljö- och naturresursproblem som enligt forskningen innebär stora utmaningar för mänskligheten och som har stor betydelse för säkerhet och utveckling.

2.1. Introduktion

Miljösäkerhet har en plats inom ett *utvidgat säkerhetsbegrepp*, som går utöver den traditionella inriktningen på staters säkerhet gentemot väpnade angrepp. Detta formulerades ursprungligen av aktörer utanför forskningen om internationell politik och säkerhetsstudier (Brown 1977, Brandtkommissionen 1980, Palmekommissionen 1982, Ullman 1983, Brundtlandkommissionen 1987). Under 1990-talet började även säkerhetsforskare resonera i termer av en utvidgad förståelse av säkerhet (Mathews 1989, Meyers 1989, Buzan et al. 1998). Ett centralt tema i den s.k. Köpenhamnsskolans inriktning inom säkerhetsstudier är att det finns många olika objekt som säkerhet kan hänföra sig till, inte bara den klassiska nationalstaten. Andra objekt kan vara nationell identitet, samhället i stort, ekonomin – eller miljön eller enskilda ekosystem. Det politiska spelet kring säkerhet innebär enligt detta synsätt att en mångfald aktörer försöker få ”sina” objekt accepterade som utsatta för säkerhetshot för att de därigenom ska åtnjuta särskild uppmärksamhet i form av resurser och politisk prioritet. Den breddade säkerhetsagendan har för det första inneburit att politiska aktörer menar att andra entiteter än nationalstater utsätts för säkerhetshot. För det andra har den inneburit ett uppmärksammande av att staters och samhällets säkerhet är berorende av händelser i andra sektorer än de som traditionellt har uppfattats som relevanta. Exempelvis kan en stats stabilitet vara hotad av händelser som sker inom den ekonomiska sektorn, såsom stora finansiella kollapser.

Miljön, vilket kan förstås antingen som den globala miljön eller som enskilda ekosystem, har blivit aktuell i säkerhetsdebatten genom att man inom miljörörelsen men även inom vissa akademiska kretsar (Beck 2000, Dalby 2002) har försökt att få hot mot miljön accepterade som säkerhetshot. I vissa fall kopplas detta tillbaka till staters och samhällets säkerhet. Detta sker genom att man menar att dessa är hotade av förstörelse av miljön, enskilda ekosystem eller av ett förändrat klimat. Beck var den förste som förde fram denna tes på ett strukturerat och teoretiskt sammanhängande sätt inom samhällsvetenskaperna (Beck 1986, sv översättning 2000).

Det måste betonas att miljösäkerhetsforskningen är ett mycket heterogent forskningsfält snarare än en egen disciplin med gemensam metod, frågeställningar, forskningsintresse och teoretiska utgångspunkter. Inom detta fält ryms freds- och konfliktforskare, forskare inom internationell politik, sociologer såväl som utvecklings- och biståndsspecialister och mer renodlade naturvetare. Denna heterogenitet förklarar i hög grad varför många forskare skiljer sig åt inte bara i sina slutsatser utan även i sin begrepps användning och grundläggande förståelse av forskningsområdet.

Det är inte ovanligt att hot mot människors livsbetingelser räknas som en säkerhetspolitisk fråga, i alla fall när det berör stora grupper i samhället. Sådana hot är bl.a. stora översvämningar, ökenutbredning, etniska och religiösa konflikter, fattigdom, miljöförstöring samt brist på demokrati och utveckling. Dessa företeelser som skapar spänningar och kan leda till utbredd fattigdom och död och, i vissa fall även till väpnade konflikter. Inom ramen för ett vidgat säkerhetsbegrepp lanseras också byggandet av global säkerhet genom utveckling, demokratisering och hållbar resursanvändning, vid sidan av mer akut kris- och konflikthantering. I avsnittet nedan presenteras några olika riktningar inom forskningen.

2.2. Miljöproblem som konfliktorsak

Inom den framväxande miljö säkerhetsforskningen finns det de som främst studerar *miljöproblem som konfliktorsak*. Så har t.ex. Baechler m.fl. vid Swiss Federal Institute of Technology och Swiss Peace Foundation analyserat ca 40 fall, varav knappt hälften utvecklades till väpnad konflikt (Baechler 1998, Baechler 1999).

Baechlers studier har fokuserat på förnyelsebara resurser och använder sig av begreppet *miljökonflikt* som ges följande innebörd: Traditionella konflikter framkallade av miljömässig försämring, som rör en eller fler av följande komponenter:

- Överutnyttjande av förnybara resurser;
- Överbelastning av miljöns förmåga att ta emot avfall/utsläpp;
- Utarmning av livsmiljön (space of living).

Våldsamma konflikter kring icke-förnybara resurser som olja och mineraler är väl kända genom historien. Nu framträder konflikter kring förnybara resurser mer och speciellt i utvecklingsländerna. Miljöproblemen är dock aldrig ensamma orsak till väpnade konflikter – om detta råder stor enighet (Homer-Dixon 1998, Homer-Dixon 1999). När befolkningsgrupper får starkt försämrade livsvillkor, genom miljöförstöring eller utarmning av förnybara resurser, kan situationen bli mycket instabil. Det finns då alltid sociala, politiska, etniska eller andra viktiga aspekter med i bilden, och alla dessa faktorer samverkar ofta på ett komplext sätt som gör en kausalanalys svår. Enligt Baechler (1998) uppstår våldsamma konflikter bara då mer än en av följande situationer sammanfaller:

- Någon grupp är för sin överlevnad beroende av en försvagad naturresurs som inte kan ersättas med något annat;
- Det råder brist på sociala regleringsmekanismer och det statliga agerandet är svagt;
- Miljön manipuleras av någon dominerande aktör utifrån gruppintressen;
- Det finns möjligheter för inblandade aktörer att få stöd från andra och att beväpna sig;
- Det finns en historisk konflikt i bakgrunden.

Flera aktörer, bl.a. EU-kommissionen och Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) försöker förutsäga instabilitet inom och mellan stater (European

Comissiojn 2002, SIPRI 2007). Ett tidigt exempel är det projekt som startades av Central Intelligence Agency (CIA) 1994 för att få fram en uppsättning kvantitativa indikatorer som kan tjäna som "early warning" om misslyckade stater (Goldstone et al. 2000). Den enskilt mest inflytelserika faktorn som identifierades var regimtyp. Andra inflytelserika faktorer var låg livskvalitet (mätt som spädbarnsdödlighet), låg nivå avseende handel med andra länder samt förekomst av konflikter i närliggande stater. Inga *direkta* samband kunde hittas mellan vare sig etnicitet, religiösa spänningar eller miljöfaktorer och "State failure". Man konstaterade dock att sådana faktorer torde kunna ha *indirekt* betydelse om de påverkar det materiella välståndet och/eller landets engagemang i internationell handel.

Kombinationen av miljöförstöring och jordbrukssektorns oförmåga att försörja en växande lantbruksbefolkning ses av Ohlsson som en allvarlig konflikt drivande mekanism i en del fattiga länder (Ohlsson 2000). Stora skaror av medellösa unga män blir lättrekryterade för miliser och krigsherrar representerande olika intressegrupperingar eller etniska grupper. Ohlsson ser bristen på livsbetingelser (livelihood) som grundproblemet snarare än etniska konflikter i sig, men de senare kan sedan exploateras av beväpnade grupperingar.

Sammantaget är väpnade konflikter, där miljöproblem är en viktig del, mest sannolika i utvecklingsländer och inom stater med olika folkgrupper, snarare än mellan stater. Vidare tenderar konflikter att finnas kvar länge och att sprida sig över större områden, men oftast inom nationer.

2.3. Miljöproblem som hot mot grupperns livsbetingelser

Andra forskargrupper har mer betonat *kopplingen mellan miljö- och utvecklingsfrågor* medan de tonat ner inriktningen på miljö som konfliktmotor (Maltais et al. 2003). I denna fåra ser man hoten mot stora grupperns livsbetingelser som ett säkerhetsproblem i sig, oavsett om det leder till väpnade konflikter eller ej. Begreppet *livelihood security* används av Maltais et al. (2003) för att beteckna detta miljösäkerhetsbegrepp. Även begreppet *Human security* används.

Här har man fjärrat sig relativt långt från det traditionella säkerhetsbegreppet, och invändningar mot detta breda miljösäkerhetsbegrepp har inte heller uteblivit (Deudney 1991). En del kritiker menar att ett mycket brett miljösäkerhetsbegrepp blir så komplext att det blir oanvändbart som analysredskap. Homer-Dixon menar att miljösäkerhet bör fokusera på fall där miljöförstöring är en viktig konflikt drivande faktor, om än inte den enda (Homer-Dixon 1995). En del forskare i västvärlden har svårt att acceptera att naturkatastrofer skulle vara en nationell säkerhetspolitisk fråga. Deudney (1991) menar t.ex. att en jordbävning är en katastrof men inget som hotar nationell säkerhet. Mot detta har invänts att i länder som Bangladesh, där mer än hundra tusen människor kan omkomma i översvämningar och ännu fler mista sina hem och utkomstmöjligheter, måste detta ses som ett nationellt säkerhetsproblem (Rowlands 1991). Orkanen Katrinas härjningar i New Orleans visade att även i USA kan stora

befolkningsgrupper drabbas på ett sätt som nationen har svårt att hantera, åtminstone i det korta tidsperspektivet. En framväxande klimatförändring kommer med all sannolikhet att leda till liknande och ännu svårare händelser på fler ställen i världen.

Studier kring livelihood security använder ofta sårbarhetsbegreppet (vulnerability). Sårbarheten handlar både om risken att utsättas för miljöhot och om låg anpassningsförmåga i det drabbade samhället. Det finns en rad studier av hur sårbara grupper drabbas av miljöförstöring eller stora ingrepp i naturen, såsom dammbyggen (The World Commission on Dams 2000). Ett annat område gäller den väntade klimatförändringens effekter på hälsa genom bl.a. ökad spridning av infektionssjukdomar såsom malaria när ett varmare klimat får en större spridning (IPCC 2001). Vi återkommer till klimatförändringens effekter i avsnitt 2.5.

2.4. Global säkerhet genom hållbar utveckling

Ytterligare ett perspektiv på miljösäkerhet är inriktningen på *global säkerhet genom hållbar utveckling*. Tanken är här att man långsiktigt ska arbeta för en *hållbar utveckling* i alla länder, och då avses en utveckling som är såväl ekologiskt hållbar som ekonomiskt och socialt hållbar. Det gäller då att hushålla med naturresurserna och att bygga hållbara sociala och ekonomiska strukturer. Exempel på detta är samarbeten kring gränsöverskridande vattentillgångar (Jägerskog et al. 2007, Wolf 1998), s.k. ”peace parks” (Ali 2004 & 2007) samt andra typer av miljörelaterade förtroendeskapande samarbeten (Carius et al. 2007, Worldwatch Institute 2006b). På så sätt ska man ”bygga fred” och på sikt nå en gemensam säkerhet. Detta är ett proaktivt förhållningssätt till fredsskapande i den stora skalan. Hållbar utveckling som en strategi för fred är framför allt en politisk vision och viljeinriktning (Brundtlandkommissionen 1988), men det finns samtidigt en omfattande forskning om vad en hållbar utveckling kräver i form av resurshushållning men även i form av sociala institutioner (Ostrom 1990, Berkes et al. 2003, UNEP 2004). I studier av hållbar utveckling är globala säkerhetsfrågor ofta inte behandlade. När säkerhetsaspekter tas med, handlar det snarare om lokala konflikter mellan grupper som är beroende av samma resurs.

2.5. Naturresursproblem som utmaning och hot mot en hållbar utveckling och stabilitet

I detta avsnitt presenteras *miljö- och naturresursproblem* som i forskningen lyfts fram som stora utmaningar för strävan efter en hållbar utveckling i världen. Vi täcker här även in en del forskning som inte är ren miljösäkerhetsforskning, men som har relevans för den långsiktiga globala säkerheten. Det gäller framför allt forskning om utarmning av ekosystemtjänster, den samlade belastningen på naturen av människans aktiviteter samt forskning om klimatförändringarnas sannolika effekter på miljön och livsbetingelserna i olika delar av världen.

Kampen om knappa naturresurser och relaterade negativa effekter för miljön och den långsiktiga försörjningen är knappast ett nytt fenomen. Ett tidigt inlägg i denna debatt

är Rom-klubbens omdebatterade rapport *The Limits to Growth* (Meadows et al. 1972), en huvudsakligen teoretisk och modellbaserad analys av problemet. Emellertid pågår nu en dramatisk ökning av efterfrågan på naturresurser som till stor del har att göra med den mycket starka ekonomiska tillväxten i två stater med miljardbefolkning - Indien och Kina (Worldwatch Institute 2006a, Earth Policy Institute 2005).

Flera andra länder har också snabb tillväxt, exempelvis Brasilien, Ryssland och Sydafrika som tillsammans med Kina och Indien utgör de s.k. BRICS-länderna.¹ Många fattiga länder skulle behöva en stark och uthållig tillväxt för att kunna lyfta sina befolkningar ur fattigdomen. Samtidigt ökar befolkningen i världen i snabb takt. Detta innebär sammantaget en stor utmaning för världssamfundet: Hur ska en uthållig hushållning med resurser kunna förenas med en socialt och ekonomiskt hållbar utveckling?

Ett mått på problemet med det samlade resursuttaget ges av begreppet *ekologiskt fotavtryck* (se <http://www.footprintnetwork.org>). För t.ex. en stad eller en region innebär fotavtrycket den produktiva yta som behövs för att försörja staden eller regionen och ta hand om dess restprodukter (Wackernagel et al. 2006). Om man lägger ihop alla länders fotavtryck får man ett samlat mått på hela mänsklighetens resursanvändning. Enligt en preliminär skattning är den mänskliga civilisationens fotavtryck ca 20 % större än kapaciteten hos biosfären redan idag (egentligen 1999), vilket betyder att vi tär på "kapitalet" (Wackernagel et al. 2002). Resursuttaget ökar dessutom hela tiden.

Den samlade belastningen av mänskliga aktiviteter på naturen är oroande. För en mer konkret bild måste man dock titta på område för område och resurs för resurs. I resten av detta avsnitt ger vi exempel där utvinning av naturresurser eller belastning genom utsläpp hotar miljön och framtida utnyttjande av ekosystemtjänster. Framför allt tar vi upp miljöbelastningsproblem som nu uppfattas som särskilt oroande, men även fall där det finns en tydlig koppling till konflikter.

FNs klimatpanel IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) förutspår en betydande *klimatförändring* under detta sekel, även om vi lyckas minska utsläppen nu. IPCC (2007) har gjort studier av hur klimatförändringarna kan förväntas slå regionalt, både på de bio-geologiska systemen och på sociala och ekonomiska förhållanden. I Afrika kommer mellan 75 och 250 miljoner människor att exponeras för ökad vattenstress (brist på färskvatten). Skördarna kan förväntas minska i utkanten av halvtorra och torra områden, med ökad risk för undernäingsproblem. Flera länder i Afrika har också låg anpassningskapacitet och är därför extra sårbara. I Asien förväntas minskad glaciärbildning på sikt leda till lägre avrinning till omkringliggande områden. Tillgången till färskvatten i centrala, östra och södra Asien förväntas minska, vilket påverkar över en miljard människor. Tätbefolkade kustområden i delaregioner kommer att se fler och mer omfattande översvämningar. På en del håll kan skördarna bli bättre, men på andra håll kan avkastningen minska med upp till 30 %.

¹ BRICS är en akronym för Brazil, Russia, India, China och South Africa. Dessa är några av de för närvarande snabbast växande ekonomierna i världen.

Sammanfattningsvis står det klart att flera fattiga länder med svaga institutioner och låg anpassningsförmåga samt med betydande befolkningsgrupper i redan hotade miljöer (lågglänta floddeltan eller ökennära områden), kommer att drabbas av stora översvämningar, ökenutbredning eller brist på färskvatten (Stern Review 2007). Detta kan leda till att många miljoner människor får se sina livsbetingelser försvinna och de kan tvingas bli miljöflyktingar i sina egna eller i näraliggande länder, vilket i sin tur kan leda till omfattande konflikter och risk för väpnat våld. En viktig åtgärd för de välbärgade staterna är att försöka stödja en förbättrad anpassningsförmåga i de hotade samhällena.

Den globala *energianvändningen* har hittills i stort sett uppvisat samma tillväxttakt som ekonomin i stort. Västvärldens enorma tillväxt sedan 1800-talets mitt har byggt på fossila energikällor, något som enligt IPCC resulterat i växthuseffekten. Detta har lett till en strävan i många länder att övergå till *förnybara bränslen* såsom etanol. Om en sådan omställning sker i stor skala, kommer det att innebära en starkt ökande konkurrens om marken (Johansson & Azar 2007, Ignaciuk et al. 2004). En trolig effekt är stigande matpriser. En annan kan vara att regnskogar ersätts med bl.a. sockerrör för etanoltillverkning. Vi kan stå inför en betydande miljöförändring med konsekvenser som vi inte överblickar idag. Återigen kan fattiga befolkningar med små valmöjligheter komma att drabbas värst (Miljövårdsberedningen 2007).

Övergången till förnybara energikällor har bara börjat. Fortfarande pågår en intensiv jakt på *fossila energikällor*, framför allt olja och gas. Länder som Kina och USA positionerar sig för att säkerställa tillgången på energi och Kina har t.ex. köpt upp tillgångar i flera länder (Kiesow 2004). I länder med svaga regimer och utbredd korruption förmår inte regeringen tillvarata berörda befolkningsgruppers intressen eller värna miljövärden. Det är ett känt fenomen att utvinning av olja i sådana länder ofta går hand i hand med förtryck och våld mot den lokala befolkningen och betydande lokal miljöförstöring (Watts 1998, Human Rights Watch 1999). Även om detta fenomen inte är nytt, kan man befara att den hårdnande kampen om oljeresurserna kommer att förstärka den här typen av problem.²

Bland de förnybara resurserna kan även nämnas fiskbeståndet, som på många håll i världen är allvarligt hotat av överfiskning och minskad biodiversitet som medför ekologisk instabilitet, kraftigt minskad avkastning och ökad risk för kollaps (Worm et al. 2006). FN-organet FAO (2007) har konstaterat att över 50 % av det globala beståndet av fiskarter i världshaven är maximalt fiskade. Även fiskeresurserna i världens största sötvattenkällor är allvarligt påverkade av klimatförändringar, föroreningar och dammbyggen. Världsnaturfonden menar därför att skyddet av såväl den marina miljön som floder och våtmarker borde betraktas som nära förbundet med frågor om nationell säkerhet.

² SvD rapporterade den 25 april om en attack mot ett oljefält i Etiopien som drivs av ett kinesiskt bolag. Attacken utfördes av Ogadens Nationella Befrielsefront, som förra året varnat utländska företag att investera i området (SvD den 25 april 2007).

Flera studier av de senaste årens väpnade konflikter har visat att länder som är beroende av råvaruhandel löper större risk att utsättas för konflikter än andra länder (Collier 2000, Ross 2006). Handel med värdefulla mineraler såsom guld, diamanter, tantal³ och tenn (cassiterit) (Global Witness 2002, 2005) spelar ofta en avgörande roll för att finansiera stridigheter mellan såväl statliga som icke-statliga aktörer samtidigt som tillgångarna understödjer korruption och i vissa fall transnationell brottslighet (Carius et al. 2007).

Denna okontrollerade och i vissa fall olagliga exploatering av naturresurser leder inte sällan till såväl omfattande miljöförstöring och utarmning av den biologiska mångfalden som ökad regional instabilitet. Ett exempel är rovdriften på tropiskt timmer, där Europas roll i flera fall är tydlig. Mellan 2002-2005 avverkades regnskog i Demokratiska Republiken Kongo på en yta fem gånger Belgiens storlek, varav merparten av virket exporterades till Europa (New Scientist 2007). En ökad medvetenhet hos det internationella samfundet, där bl.a. näringslivets ansvar och roll påtalas, är dock en trend. Det diskuteras även om fredsbevarande styrkor skulle kunna få någon typ av väktarroll för att förhindra smuggling av värdefulla resurser (Ali 2007).

2.6. Sammanfattning

Även om miljöproblem mycket sällan är den enda orsaken till en väpnad konflikt, ingår de ofta som en viktig komponent i en bredare orsaksbild bakom konflikter i fattiga länder. Andra viktiga faktorer kan vara att någon grupp manipulerar miljön för egna intressen, att grupper kan få stöd utifrån och möjligheter att beväpna sig och/eller att det finns en historisk konflikt i botten. Hanteringen av värdefulla mineraler såsom guld, diamanter och tantal är i hög grad länkade till konflikter och finansierar i flera fall krigsinsatser.

I många sammanhang leder inte miljöproblemen till direkta väpnade konflikter men bidrar till att försörjningsmöjligheterna för stora grupper eroderar, vilket kan bidra till migrationsrörelser och politisk instabilitet. Mest sårbara är befolkningsgrupper i länder med svaga institutioner och låg förmåga att hantera uppkomna kriser.

Idag finns ett starkt fokus på några miljö- och naturresursproblem som anses innebära särskilt stora utmaningar för världssamfundet. Hit hör det allmänna resursdilemmat att det samlade resursuttaget redan är större än vad ekosystemet förmår ge i avkastning, samtidigt som befolkningen och ekonomierna fortsätter växa. Försörjningssituationen för energiråvarorna, färskvattnet och fisket framhålls ofta som särskilt oroande. Klimatförändringen bedöms leda till allvarliga försämringar av överlevnadsmöjligheterna i vissa regioner genom rubbningar i vattenförsörjningen, ökenutbredning och översvämningar.

³ Metallen tantal är starkt efterfrågad av elektronikindustrin.

3. MILJÖSÄKERHET I DEN INTERNATIONELLA POLITIKEN

Detta kapitel syftar till att beskriva några stater och internationella organisationers verksamhet inom området miljösäkerhet. Syftet är att tydliggöra några aktuella *trender* som för närvarande råder inom detta dynamiska område, snarare än att ge en heltäckande bild.

3.1. Stater

Inventeringar och kartläggningar av miljösäkerhetspolitik i ett antal länder har genomförts bl.a. av Institute for Environmental Security (IES 2006) samt inom ramen för det tyska EU-ordförandeskapet (pågående, Adelphi Consult 2007).

De flesta industriländer (Europa, USA, Kanada, Japan) inkluderar miljöaspekten i sin politik för säkerhet och global utveckling. Några länder som särskilt betonar miljöfrågorna är Norge, Finland, Storbritannien, Nederländerna. Även Schweiz, Japan och Kanada tar upp dessa frågor. Tyskland har som ordförandeland i EU samt G8 (Group of eight)⁴ mycket tydligt lyft upp miljösäkerhet på agendan. Andra länder, t.ex. Danmark, betonar utveckling och säkerhet. Miljöproblematiken lyfts då inte fram tydligt utan finns mer med som en av många faktorer i en problematisk utveckling, som i sin tur kan ha säkerhetsimplikationer.

Naturligtvis kan det finnas en skillnad mellan retoriken och den praktiska politiken i form av konkreta utvecklingsprogram etc. I USA:s fall är detta problem speciellt, då den nuvarande administrationen undviker termen *miljösäkerhet* (*environmental security*), trots att det finns program, strategier och organisationer som passar under en sådan etikett. Ett aktuellt exempel är den nyligen utkomna rapporten "National Security and the Threat of Climate Change" där klimatförändringen presenteras i ett försvars- och säkerhetspolitiskt perspektiv (CNA Corporation 2007).

3.2. Internationella organisationer

3.2.1. Europeiska Unionen (EU)

Inom EU har miljöpolitikens kopplingar till säkerhet manifesterats bl.a. genom EU:s aktiva roll i klimat- och naturresursfrågor (Carius et al. 2007). Vidare prioriteras energifrågor och ett framtaget strategidokument (s.k. grönbok), där miljöaspekterna särskilt lyfts fram, efterlyser en strategisk översyn av området (EU 2006).

Säkerhetsfrågor hanteras annars inom ramen för flera politikområden i EU-samarbetet. Av störst intresse i detta sammanhang är EU:s säkerhets- och försvarspolitik (ESFP)

⁴ G8 består av [Frankrike](#), [Tyskland](#), [Italien](#), [Japan](#), [Storbritannien](#), [USA](#), [Kanada](#) och [Ryssland](#).

och EU:s säkerhetsstrategi, som antogs i december 2003 (ESS 2003), som ett viktigt inriktningsdokument i detta politikområde. I säkerhetsstrategin ges olika typer av antagonistiska hot som regionala konflikter, organiserad brottslighet och terrorism störst utrymme. Strategin nämner emellertid också att kampen om naturresurser, som kan komma att accentueras av den globala uppvärmningen, kan skapa instabilitet och migrationsrörelser i olika delar av världen med negativa konsekvenser för säkerheten som följd.

Ett av EU:s viktigaste instrument för att genomföra den gemensamma säkerhets- och försvarspolitiken är den civila och militära krishanteringsförmåga som gradvis har byggts upp alltsedan 1990-talets slut. Det saknas för närvarande en tydlig politik för miljöhänsyn vid EU-ledda militära operationer, även om man har tagit fram inriktningsdokument och handlingsplaner för miljöskydd inför enskilda EU-operationer (t.ex. EUFOR⁵).

I arbetet med att utforma ny politik hämtar EU:s institutioner ofta inspiration från konferenser, seminarier och annat arbete som bedrivs av forskningsinstitut och andra "think-tanks" i Europa. Ett viktigt projekt som bl.a. har engagerat flera EU-parlamentariker är Greening Foreign and Security policy: The role of Europe. Projektet som påbörjades år 2006 har initierats av Institute for Environmental Security, IES och Global Legislators Organisation for a Balanced Environment (GLOBE-EU). Projektets syfte är att inventera gällande europeiska och internationella politiska dokument, identifiera glapp i och mellan dem och ta fram förslag som integrerar miljö, säkerhet och utveckling. Ett av de verktyg som används för att strukturera underlaget i projektet är en konfliktcykel som består av fyra faser;

- *Förutsäga instabilitet.* Kontinuerlig övervakning och genomförande av riskanalyser i sårbara områden samt åtgärder för att undvika konflikter.
- *Förebygga konflikter.* Policyverktyg och åtgärder i områden med ökande spänningar för att förebygga konflikter (militära eller icke-militära).
- *Bygga fred.* Krishantering och -lösning om en konflikt uppstår (militär eller icke-militär)
- *Återuppbyggnad och övergång.* Återuppbyggnad efter konflikt, återställning och strukturell anpassning.

Flera aktiviteter har hittills genomförts inom ramen för detta projekt.⁶

⁵ European Union Force in Bosnia and Herzegovina, med EG-lagstiftning, Natos principer samt ISO 14000-serien som referensdata.

⁶ Bl.a. ett symposium Globe-EU/IES om Sustainable Development and Security (genomförd maj 2006) som initierade fyra informella arbetsgrupper) vars uppgift har varit att identifiera kunskapsluckor i europeisk och internationell miljösäkerhetspolitik utifrån fyra faser i konfliktcykeln. Resultatet presenterades på en konferens i EU-parlamentet i december 2006.

Under det tyska ordförandeskapet första halvåret 2007 anordnas även en serie konferenser⁷ där klimat- energi- och naturresursfrågor diskuteras. En inventering genomförs även av pågående verksamheter inom området miljösäkerhet bland EUs medlemsländer för att identifiera synergieffekter som kan leda till en mer enad europeisk hållning. EU är vidare ordförande för Kimberleyprocessen⁸ under 2007.

3.2.2. Förenta Nationerna (FN)

Begreppet miljösäkerhet introducerades i FNs generalförsamling i mitten av 1980-talet. Vikten av att integrera miljöfrågor i FNs utvecklings- och säkerhetsagenda har påtalats bl.a. av FN:s tidigare generalsekreterare, Kofi Annan som 2003 lyfte kopplingen mellan miljöfaktorer och ett icke hållbart nyttjande av naturresurser och konflikter i en rapport (United Nations 2003a). Det har även konstaterats att miljöfrågor, trots sin potential som katalysatorer för konflikter, i många regioner ofta utgör ett område där samarbete och strävan mot ett gemensamt mål kan möjliggöras (UNEP 2005), vilket accentuerar komplexiteten inom detta område.

En ansats för att förbättra samordningen mellan miljö- och säkerhetsfrågor gjordes 2003, då FNs högnivåpanel för globala hot, utmaningar och förändring bildades. Syftet var att undersöka behovet av att utöka omfattningen av kontexten för internationell säkerhet (United Nations 2003b, United Nations 2004). De hot som analyseras är inom- och mellanstatliga konflikter, terrorism, massförstörelsevapen, organiserad brottslighet samt ekonomiska och sociala frågor, såsom fattigdom, sjukdomar och miljöförstöring. Vissa institutionella förändringar rekommenderas samt att världssamfundet bör enas kring ett brett säkerhetsbegrepp.

Ett annat FN-initiativ som är relevant för miljösäkerhetsproblematiken är The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). IPCC grundades 1988 av de två FN-organisationerna The World Meteorological Organization (WMO) och United Nations Environment Programme (UNEP). Uppgiften är att värdera risken för klimatförändring genom mänskliga aktiviteter, baserat på publicerade vetenskapliga forskningsresultat. IPCC har publicerat fyra s. k. assessment reports som sammanfattar kunskapsläget om klimatförändringen. Den första kom 1990 (kompletterande rapport 1992). De följande publicerades 1995, 2001 och 2007. Det vetenskapliga stödet har hela tiden stärkts för hypotesen att det pågår en klimatförändring, som till stor del är ett resultat av en ökande koncentration av växthusgaser i atmosfären p.g.a. mänsklig verksamhet. Klimatförändringen och dess förväntade effekter på miljö och samhälle behandlades i kap 2.

Vidare har FN tagit initiativ för att förtydliga näringslivets roll inom bl.a. miljöområdet och FN- initiativet Global Compact syftar till att göra företag uppmärksamma på och ta ett aktivt ansvar för tio internationellt erkända principer

⁷ "Integrating Environment, Development, and Conflict Prevention – European and National Approaches and Challenges"

⁸ Kimberleyprocessen är ett gemensamt initiativ stött av regeringar, den internationella diamantindustrin samt det civila samhället för att hindra flödet av sk konfliktdiamanter.

<http://www.kimberleyprocess.com/>

inom områdena mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö och bekämpning av korruption.⁹ Dock ligger det en utmaning i att få länder som inte medverkat i framtagandet av dessa styrmedel att vilja medverka i processen.

FN:s freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet fortsätter att växa, både i volym och komplexitet. Parallellt med dessa ökande förväntningar och krav på FN:s förmåga att förebygga och hantera väpnade konflikter och komplexa kriser har olika aktörer tagit ett större ansvar för fred och säkerhet. Genom ett samarbete mellan FN:s Department of Peacekeeping Operations (UN DPKO) och FN:s miljöprogram UNEP¹⁰ har en miljöpolicy och riktlinjer för miljöskydd i FN:s fältmissioner tagits fram. Riktlinjerna berör både de militära och civila komponenterna av en mission i alla dess faser. Intentionerna i dessa dokument är, om ännu inte formellt antagna i sin legala kontext, under implementering ute i flera av FN:s missioner (UN DPKO 2007 a och b, UNMIS 2006).

I april debatterades, på initiativ av det brittiska ordförandeskapet, för första gången sambandet mellan energi, klimat och säkerhet i FN:s säkerhetsråd. Frågan var dock inte okontroversiell och några länder invände mot att de inte tyckte frågan hörde hemma i säkerhetsrådet utan borde behandlas inom ramen för FN:s mer traditionella miljöfora, exempelvis FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD).¹¹ Vidare har det belgiska ordförandeskapet lyft upp frågan om naturresursers inverkan på konflikter på säkerhetsrådets agenda.

3.2.3. North Atlantic Treaty Organisation (NATO)

NATO har sedan 1969 uppmärksammat miljöförändringar som en indirekt faktor för instabilitet och konflikter via Committee on the Challenges of Modern Society (CCMS)¹² där forskning inom s.k. icke traditionella säkerhetshot finansierats. I en pilotstudie om miljösäkerhet som påbörjades 1995 gjordes en kartläggning av kunskapsläget inom området. Studien påtalade bl.a. att något direkt samband mellan miljöstress och konflikter inte kunde identifieras, däremot att miljöstress är en av flera faktorer som kan utlösa konflikter (Lietzmann & Vest 1999). En konceptuell modell för relationen mellan miljö- och säkerhet presenterades även.

⁹ Den hårdnande konkurrensen om knappa naturresurser som ett hot mot såväl den ekologiska som den politiska stabiliteten i världen har också uppmärksamrats allt mer av företag själva och initiativ som syftar till att främja hållbar ekonomisk och miljömässig utveckling såsom corporate social responsibility (CSR), Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), Kimberly Process Certification Scheme, samt Forest Law Enforcement and Governance Process (FLEGT) har vuxit fram som en viktiga instrument för att uppmuntra socialt ansvarstagande och motverka en icke uthållig utvinning av naturresurser.

¹⁰ UNEP Division of Policy Development and Law.

¹¹ Arbetet i CSD syftar till att följa upp intentionerna i Agenda 21 samt implementera överenskommelserna från Johannesburg- överenskommelsen 2002. Deltagande från det civila samhället i hela sin bredd är en central del.

¹² Sedan juli 2006 ingår CCMS i den nybildade "Science for Peace and Security Committee (SPS)"

Som en del i NATOs pågående reformarbete har CCMS och NATO Science Committee (SCOM) slagits samman i ett nytt program, "The Science for Peace and Security Committee (SPS)". Programmet syftar till att följa de ständiga förändringarna som sker inom området global säkerhet och ett av fyra områden som uppmärksammas är miljösäkerhet. Detta har stärkt miljösäkerhetsområdets position inom NATO.¹³

Inom den militära grenen av NATO finns dels ett basdokument som statuerar allmänna principer och policy för miljöskydd vid NATO-ledda militära operationer (MC 469), dels s.k. standardisation agreements (STANAGs)¹⁴ som mer utförligt reglerar olika aspekter av miljöskydd. Efter ratificerande av STANAGS implementeras dessa av medlemsstaterna. På NATOs skola i Oberammergau ges årligen utbildningar i NATO:s principer för miljöskydd som är öppna för dess medlems- och partnerskapsländer.

3.2.4. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) är det enda säkerhetspolitiska samlingsorganet där samtliga europeiska stater, liksom USA, Kanada och länderna i Centralasien deltar på lika villkor. Organisationens arbete omfattar en lång rad områden, med utgångspunkt i ett brett säkerhetsbegrepp, däribland militärpolitiska aspekter, demokrati och mänskliga rättigheter samt ekonomi och miljö. Fältverksamhet är särskilt prioriterat.

På senare tid har intresset för och verksamheten inom området miljösäkerhet ökat markant och OSSE är genom sin andra dimension (ekonomi och miljöfrågor) en aktiv aktör i ENVSEC (avsnitt 3.2.6). Arbetet inom denna dimension har till huvuduppgift att identifiera och bemöta ekonomiska och miljömässiga hot mot säkerheten i OSSE-området. Utgångspunkten är att ekonomisk utveckling är en förutsättning för säkerhet. Miljöproblem är däremot en starkt bidragande orsak till konflikt. Under det spanska OSSE-ordförandeskapet 2007 pågår ett arbete med att utarbeta en strategi för miljösäkerhet och en målsättning är att den ska antas under 2007. Andra prioriterade områden under det spanska ordförandeskapet är mark och markföroreningar, vattenfrågor samt arbetet med att öka allmänhetens delaktighet i beslutsprocesser om miljöfrågor genom implementering av Århuskonventionen.¹⁵

¹³ Miljösäkerhet är en av de fyra Advisory Panels som är rådgivande till SPS, "Environmental Security (ES) Panel".

¹⁴ En uppsättning standardiseringsdokument som reglerar i stort sett allt avseende materiel, metoder, design med mera, som rör militära enheter från nationer som antingen är Nato-medlemmar eller på annat sätt samverkar med Nato.

¹⁵ Århuskonventionen är en FN-konvention om tillgång till information i miljöfrågor, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser som rör miljön och tillgång till överprövning i miljöfrågor.

3.2.5. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) är en samarbetsorganisation för industriländer, vilken analyserar alla områden som påverkar ekonomisk utveckling och har som övergripande mål hållbar utveckling i medlemsländerna och globalt.

OECD:s biståndskommitté DAC (Development Assistance Committee) har bl.a. tagit fram riktlinjer för arbete i utvecklingsländer som tar fasta på kopplingar mellan miljö och utveckling¹⁶ samt säkerhet och utveckling.¹⁷ Inom kommittén finns ett s.k. ”konflikt-nätverk” som har arbetat med konfliktförebyggande frågor. Inom ramen för denna genomfördes under år 2005 en workshop som Sida ansvarade för, där kopplingarna mellan miljö, konflikter och fredsskapande diskuterades och dokumenterades.¹⁸

3.2.6. Environment and Security Initiative (ENVSEC)

Det s.k. ”Environment and Security Initiative” (ENVSEC) bildades år 2002¹⁹ och består för närvarande av FNs miljöprogram (UNEP), FNs utvecklingsprogram (UNDP), FNs ekonomiska kommission för Europa (UNECE), OSSE, NATO samt Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe (REC). Initiativet fokuserar på miljöproblem som utgör eller uppfattas kunna utgöra ett hot mot säkerhet, stabilitet, människors hälsa och/eller livsuppehälle inom sårbara områden i Östeuropa och Balkan, i Kaukasus samt Centralasien. ENVSEC arbetar i nära samarbete med regeringarna i de länder man verkar, särskilt utrikes- miljö- och försvarsdepartement eller motsvarande. Vidare sker ett nära samarbete med nationella experter samt NGOs.

3.3. Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar denna internationella överblick att miljösäkerhet är ett dynamiskt område där många olika typer av aktörer vill profilera sig. I den politiska kontexten finns just nu ett mycket starkt fokus på klimatförändringens och den snabbt växande energi- och resursanvändningens effekter. På sikt kan även andra miljörelaterade problem visa sig vara väl så betydelsefulla. På många håll i världen finns ett starkt samband mellan utveckling av välfärd, säkerhet och demokrati å ena sidan och utarmning av naturresurser å den andra. Detta ses nu som ett allvarligt hot mot såväl den ekologiska som den politiska stabiliteten i världen.

¹⁶ [Integrating the Rio Conventions into Development Co-operation](#) (2002), DAC guidelines

¹⁷ [Helping Prevent Violent Conflict](#) (2001), DAC guidelines

¹⁸ Forskning inom området har sammanställts av International Institute for Sustainable Development *Overview of the Links Between the Environment, Conflict and Peace*, OECD issue brief, DAC <http://www.oecd.org/dataoecd/26/49/35785489.pdf>

¹⁹ De ursprungliga medlemmarna var UNEP, UNDP och OSSE, för mer information, se www.envsec.org

I flertalet länder och inom EU erkänner man kopplingen mellan miljö, utveckling och säkerhet, även om man har olika förhållningssätt till detta. Miljösäkerhetsfrågor vinner också mark inom FN och NATO där kopplingen till konfliktförebyggande och konflikthantering är väldigt tydlig. Ett globalt initiativ som verkar för lokalt deltagande och transparens i miljösäkerhetsområdet är ENVSEC vars verksamhet nu expanderar då de anses som ett föredöme och allt fler aktörer vill vara med.

4. MILJÖSÄKERHET I SVENSKA POLITIKOMRÅDEN

I detta kapitel beskrivs kortfattat de kopplingar som vi funnit till miljösäkerhet inom några utvalda politikområden; utrikes- och säkerhetspolitik, politik för internationellt utvecklingssamarbete, miljöpolitik, försvarspolitik, politik för skydd och beredskap mot olyckor och svåra påfrestningar samt handelspolitik. Det finns fler politikområden som direkt eller indirekt berör miljösäkerhetsbegreppet. Energipolitik och de politikområden som ryms under Jordbruksdepartementets ansvarsområde är exempel på politikområden som också kan ha eller kan komma att få stor betydelse, inte minst för deras koppling mot näringslivet. Dessa politikområden behandlas dock inte närmare i denna rapport. Först i detta kapitel beskrivs två politikområdesöverskridande politiska initiativ; Sveriges politik för global utveckling, PGU, respektive Sveriges politik för säkerhet, den senare manifesterad genom Försvarsberedningens betänkande En strategi för Sveriges säkerhet.

4.1. Politik för global utveckling

Sverige använder sig i många sammanhang av ett *utvidgat säkerhetsbegrepp*, som är tydligt kopplat till den politik för att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling som antogs 2003: *Sveriges politik för global utveckling*, PGU (rskr. 2002/03:122).

Med denna politik har Sverige anammat ett nytt angreppssätt som bidrar till att lyfta fram miljösäkerhet. PGU bildar ett ramverk för att svensk politik ska bidra till en rättvis och hållbar global utveckling och omfattar alla politikområden. Regeringen ska varje år rapportera till riksdagen hur detta arbete genomförs. PGU kan därför bilda en grund för att väva samman frågor om global säkerhet och hållbar utveckling.

PGU omfattar alla politiska beslut som direkt eller indirekt påverkar fattiga människor i utvecklings- och transitionsländer. Huvuddragen i PGU kan delas upp enligt följande: Grundläggande värden, Hållbar utveckling, Konflikthantering och säkerhet samt Globala gemensamma nyttigheter och Globala utmaningar (gränsöverskridande frågor). Politiken i de olika huvuddragen ska förstärka varandra. Man definierar hållbar utveckling som miljövård och hållbar användning av naturresurser, ekonomisk tillväxt, social utveckling och säkerhet, dvs här finns kopplingen miljö, säkerhet och utveckling tillsammans. Man resonerar också omvänt att brist på hållbar utveckling (miljöhänsyn, ekonomisk och social utveckling) kan vara ett hot mot säkerheten, vilket kan innebära ökad instabilitet och risk för konflikter. Konflikter ger i sin tur minskade möjligheter att realisera grundläggande värden (exempelvis mänskliga rättigheter och jämställdhet) och det blir då svårt att få till stånd hållbar utveckling – man hamnar i en negativ spiral. Genom att samverka över politikområden och inte betrakta miljö, säkerhet och utvecklingsfrågor i ”stuprör” kan denna process vändas till gagn för en ökad global utveckling.

Enligt regeringens skrivelse till riksdagen i maj 2006, om hur arbetet med Sveriges politik för global utveckling (rskr. 2005/06:204) har bedrivits, framgår det att

utmaningen under det första årets arbete varit att identifiera och realisera potentiella synergieffekter för att kunna utforma insatser som både stärker det egna politikområdets målsättningar och samtidigt bidrar till hållbar global utveckling. I skrivelsen nämns fem områden som särskilt betydelsefulla med hänvisning till dess stora globala påverkan och för dess möjligheter att uppnå goda resultat: miljöpolitiken, handelspolitiken, jordbrukspolitiken, migrationspolitiken och säkerhetspolitiken. Vidare skrivs under ett avsnitt om säkerhet och utveckling bl.a. att "...begränsade miljötillgångar, ohållbar naturresurshantering... kan skapa instabilitet och utgör orsaker till många av världens pågående konflikter". Här beskrivs också att Sverige, med ett integrerat synsätt på konflikt och utveckling, kan bidra genom att delta i internationella samarbeten för att förebygga, dämpa och lösa konflikter samt delta i återuppbyggande åtgärder. I avsnittet om framtida arbete poängteras bl.a. sambandet mellan klimat, energi och utveckling som en viktig del där ytterligare kunskap behövs.

4.2. Politik för säkerhet

Politik för säkerhet är inget formellt politikområde med en egen plats i stadsbudgeten eller departementsstrukturen. Det har lanserats Försvarsberedningen, som är ett forum för konsultationer mellan regeringen och representanter för de politiska partierna i riksdagen i frågor som rör den långsiktiga utformningen av Sveriges säkerhets- och försvarspolitik.

I januari 2006 lämnade beredningen sitt betänkande En strategi för Sveriges säkerhet - Försvarsberedningens förslag till reformer (Ds 2006:1). Strategin, som sedermera togs upp i regeringens proposition Samverkan vid kris – för ett säkrare samhälle (Prop. 2005/06:133), tar ett samlat grepp om problemet nationell säkerhet och konstaterar bl.a. att hoten mot och målen för vår säkerhet samt våra medel för att stärka säkerheten är mer komplexa och mångdimensionella idag än tidigare. Det utvidgade säkerhetsbegreppet är således helt centralt även i beredningens arbete.

Den logiska konsekvensen av detta, vilket Försvarsberedningen också konstaterar, är att arbetet med säkerhet berör många fler politikområden än försvarspolitiken och utrikespolitiken som traditionellt sett varit centrala. Andra politikområden som lyfts fram är miljöpolitiken och politiken för internationellt utvecklingssamarbete. Försvarsberedningen konstaterar bl.a. att säkerhet måste beaktas när sektorsvisa strategier och handlingsplaner utformas för att uppnå andra mål som exempelvis fattigdomsbekämpning.

Bland de konkreta åtgärder som Försvarsberedningen listar som viktiga för att stärka säkerheten i världen märks både sådana som har sin bas i miljöpolitiken och sådana som har sin bas i politiken för internationellt utvecklingssamarbete. Beredningen konstaterar bl.a. att "en viktig del i det orsaksförebyggande arbetet är åtgärder för att hantera miljöproblem, bl. a. utarmning av jordar, klimatförändringar och vattenbrist, som kan hota global, nationell och mänsklig säkerhet". Här har man identifierat sådana miljöproblem som anses kunna leda till konflikter eller förstärka andra faktorer som fattigdom, vilka i sin tur kan skapa instabilitet.

Genom sin politikområdesöverskridande karaktär har Sveriges politik för säkerhet, så som den lanseras i Försvarsberedningens betänkande, vissa likheter med Sveriges politik för global utveckling. Båda försöker hantera en fråga, en målsättning, som löper tvärs över departementsstrukturen i Regeringskansliet. Båda berör kopplingen mellan säkerhet, utveckling och miljö.

4.3. Utrikes- och säkerhetspolitik

Målet för utrikes- och säkerhetspolitiken är att säkerställa Sveriges intressen i förbindelserna med andra länder och främja frihet, säkerhet, demokrati och välbefinnande i världen. Inom detta politikområde nämns ofta säkerhet ur perspektivet säkerhet kopplat till utveckling, men sambanden mellan säkerhet och miljö lyfts också upp.

I Sveriges säkerhetspolitik (Utrikesdepartementet, 2006) ingår idag icke-militära hot parallellt med mer traditionella militära hot, det s.k. vidgade säkerhetsbegreppet. Man nämner bl.a. miljökatastrofer som ett hot mot säkerhet.

Vid 2007 års utrikespolitiska debatt i riksdagen sade exempelvis utrikesministern i sin utrikesdeklaration (Sveriges Regering, 2007) att utrikespolitiska frågor idag i hög grad är en fråga om globala utmaningar, att det handlar mycket om att vi har ett moraliskt ansvar för våra medmänniskor och värna vår livsmiljö. Klimat- och miljöförändringar får större betydelse och hoten mot vår säkerhet har globaliserats. Vidare påpekade han att utvecklingen också medför risker såsom klimatförändringar och ett ökat tryck på ekosystem och att politiken för global utveckling (jfr ovan) med sitt innehåll ska vägleda regeringen i det framtida utrikespolitiska arbetet.

I rapporten från Omvärldsanalysutredningen "Tänka om världen" (Ds 2004:46) som kom 2004 beskrivs det som utredningen trodde skulle bli de framtida utmaningarna inom utrikes- och säkerhetspolitiken. När det gäller nya hotbilder nämns fattigdom och brist på utveckling och demokrati, miljöförstöring och organiserad brottslighet som tänkbara orsaker till väpnad konflikt. Som exempel på frågor och samband som behöver belysas mer nämns massflykt kontra säkerhet samt miljökatastrofers inverkan på säkerhet. Man säger också att de nya hotens karaktär gör att de måste mötas med gemensamma åtgärder och multilaterala lösningar.

Multilateralt samarbete för att uppnå de utrikes- och säkerhetspolitiska målen är således helt centralt i Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik. På det globala planet är Sveriges starka stöd för FN det främsta uttrycket för våra ansträngningar att värna internationell fred, säkerhet och utveckling. Genom vårt medlemskap i EU formas numera också en betydande del av utrikes- och säkerhetspolitiken och de konkreta aktiviteter som detta genererar i en europeisk kontext. Det sätt på vilket miljösäkerhet tas upp i den politik som dessa och andra centrala multilaterala aktörer som exempelvis NATO och OSSE bedriver är således en viktig del i Sveriges politik.

4.4. Politik för internationellt utvecklingssamarbete

Målet för politiken inom det internationella utvecklingssamarbetet är att bidra till att skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor. Politiken står idag inför relativt stora förändringar. I dokumentet Strategi för multilateralt utvecklingssamarbete (Utrikesdepartementet, 2007), som syftar till att höja effektiviteten i och ge vägledning för strategisk styrning av det svenska multilaterala utvecklingssamarbetet, föreslås en översyn av roll- och ansvarsfördelningen mellan UD och Sida. Dessutom föreslås en förbättrad samordning med övriga aktörer (departement och myndigheter) för ett mer enhetligt agerande och förbättrade beslutsunderlag för strategiska insatser.

Sveriges politik för internationellt utvecklingssamarbete utgör en del av PGU (jfr ovan). En stor utmaning för utvecklingssamarbetet är att inom ramen för sitt eget mål bidra till att optimera utvecklingseffekterna av den samlade politiken för global utveckling. Regeringen har därför tagit en del initiativ inom områden där utvecklingssamarbetet kan bidra till att öka effektiviteten i andra politikområden. Ett sådant område är en särskild satsning på miljö i biståndet, vilket i samverkan med miljöpolitiken syftar till att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling.

Miljö och utveckling hanteras således samlat i Sveriges politik för internationellt utvecklingssamarbete. Detsamma gäller sambanden mellan säkerhet och utveckling. Vid Folk och försvars och Utrikespolitiska institutets höstkonferens i november 2006 talade exempelvis biståndsministern om vikten av en integrerad syn på säkerhet och utveckling: ”Utan att skapa säkerhet försvåras möjligheterna till utveckling, och utan utveckling och förbättrade levnadsförhållanden hotas säkerheten.” Hon nämnde i sitt tal också PGU och refererade till den stärkta kopplingen mellan säkerhet och utveckling. Som ett exempel på samverkan mellan säkerhet och utveckling tog hon upp kopplingen mellan utvecklingsländers miljö och stabilitet. Där får klimatförändringar, brist på vatten och kamp om odlingsbar mark en allt större betydelse. Miljöfrågan lyftes således upp som en länk mellan säkerhet och utveckling av biståndsministern.

4.5. Handelspolitik

Målet med vår handelspolitik, eller politik för utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande som det kallas formellt, är bland annat att verka för ett förstärkt multilateralt handelssystem inom Världshandelsorganisationen (WTO). Genom handelspolitiken medverkar Sverige i flera initiativ för att främja svenska företags arbete för mänskliga rättigheter, grundläggande arbetsvillkor, bekämpande av korruption och bättre miljö vilket i sin tur kan bidra till att minska konflikter. Här finns alltså en koppling mellan miljö, säkerhet och utveckling.

Globalt ansvar – Swedish Partnership for Global Responsibility (UD 2006) är ett initiativ där regeringen har bjudit in näringslivet till samarbete stött på principerna i FN:s Global Compact och OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Regeringen vill att företagen i Sverige ställer sig bakom dessa internationella principer och ”blir

ambassadörer för mänskliga rättigheter, drägliga ekonomiska och sociala villkor samt god miljö”. Handelsministern har också riktat sig till svenska företag och uppmanat dessa att ställa sig bakom OECD:s riktlinjer och följa dem i sin verksamhet

Ett konkret initiativ som Sverige stödjer är Kimberlyprocessen som syftar till att förhindra att rådiamanter används för att finansiera väpnat våld och illegal verksamhet (Carius et al. 2007).

4.6. Miljöpolitik

Inom svensk miljöpolitik finns en stark koppling mellan miljö och utveckling som bl.a. nämns i Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling (Miljödepartementet, 2005). Denna skrivelse är främst inriktad på att främja det lokala (nationella) arbetet med hållbar utveckling men global utveckling finns med som indikator och en av de fyra strategiska utmaningarna som nämns är att hållbar utveckling förutsätter en helhetssyn på samhällets behov både nationellt och internationellt. Det kräver en integrerad syn på ekonomi, social rättvisa och skydd av miljön. En kommission för hållbar utveckling har bildats som ska verka som ett forum för diskussion och analys mellan företag, politiker, organisationer och forskare i frågor som rör hållbar utveckling.

När det gäller mer globala miljöfrågor ligger klimatfrågan just nu i fokus vilket även avspeglas i den nationella miljöpolitiken. En parlamentarisk klimatberedning har tillsatts (Kommittédirektiv 2007:59) för att se över klimatpolitiken och att bedöma Sveriges möjligheter att nå det nationella målet för perioden 2008-2012 samt inför kontrollstation 2008. Vidare finns Klimat- och sårbarhetsutredningen (Regeringen 2005), som ska arbeta med att bedöma kostnaden för skador till följd av förväntade klimatförändringar på kort, medellång och lång sikt. Utredningen ska också kartlägga sårbarheten för klimatförändringar och vilka anpassningsåtgärder som kan behöva vidtas. Utredningen ska komma med sitt slutbetänkande senast 1 oktober, 2007.

En annan global miljöfråga som lyfts nu är bl.a. den ökande kampen om naturresurser. I Miljövårdsberedningens rapport ”Tillväxt och miljö i globalt perspektiv” (Miljövårdsberedningen 2007) nämner man det ökande utnyttjandet av biologiska resurser såsom fiske, skog och färskvatten, samt miljöutmaningar kopplade till långa globala produktkedjor²⁰ som, vid sidan om klimat- och energifrågan, nämns som de största utmaningarna i ett 50-års perspektiv. I rapporten föreslås också att man skall ta initiativ till ett nytt toppmöte 2012, 20 år efter Rio-konferensen. Ett förslag till tema är resiliens och säkerhet (ecosystem resilience and human security).

När det gäller kopplingen mellan miljö och säkerhet finns det inom detta politikområde en sammanställning från 2002 av svenska insatser som gjorts inom området (Miljödepartementet, 2002). I sammanställningen skrivs att skyddet av en god miljö bidrar till att minska riskerna för väpnad konflikt. Omvänt ger också ökad

²⁰ Med globala produktkedjor menas produktion och distribution av en produkt från råvara till slutkonsument sett ur ett globalt perspektiv

säkerhet ökade möjligheter att bedriva miljöpolitik. Insatserna är knutna till olika politikområden - försvars-, utrikes-, miljö- och biståndspolitiken. De insatser som beskrivs är operativa insatser som bl.a. berörde följande frågor:

- Konfliktförebyggande insatser (vatten- och markanvändning)
- Miljösanering (i krigsdrabbat området och vid avveckling av militära anläggningar).
- Omvärldsbevakning av miljöfrågor (t.ex. genom miljöansvariga handläggare vid svenska utlandsmyndigheter)
- Samarbetsprojekt (Östersjöområdet).

4.7. Försvarspolitik

Sveriges försvarspolitik, eller politikområde totalförsvar som det kallas formellt, har både en civil och en militär dimension. Målet är, förutom att hävda vår territoriella integritet, försvara Sverige mot väpnat angrepp och värna landets civilbefolkning, att bidra till att hantera och förebygga kriser i omvärlden.

Som en grund för den strategiska inriktningen och utvecklingen av Sveriges militära försvar genomförs regelbundet s.k. perspektivplanering. I Perspektivplaneringens årsrapport för 2006 (Försvarsmakten, 2006) redovisas omvärldsutvecklingen ur ett tematiskt perspektiv, där bl.a. utvecklingsmöjligheter beträffande politisk, ekonomisk, samhällelig och ekologisk säkerhet beskrivs. Utvecklingen medför att säkerhetshoten blir alltmer transnationella till sin karaktär. Det bedöms att miljö- och klimatfrågor i framtiden kan komma att spela en central roll inom världspolitiken, samtidigt som begränsade naturtillgångar och ökat energibehov (inkl. olja) kan komma att bli än mer konflikt drivande. Vidare sägs att klimatologiska förändringar (global uppvärmning) kan leda till att livsvillkoren radikalt förändras för många människor, vilket i sin tur kan leda till sämre sociala förhållanden med brist på naturresurser som odlingsbar mark, fiskevatten samt brist på sötvatten och ses därför som konflikt drivande. Som en strategisk huvudtrend nämns i rapporten den tilltagande konkurrensen om naturtillgångar och ökat energibehov.

Svensk medverkan i internationell fredsfrämjande verksamhet utgör en viktig del av vår utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik och internationella fredsfrämjande insatser är idag en av Försvarsmaktens främsta uppgifter. Hänsyn till miljön måste tas även i dessa sammanhang. Frågor som rör säkerhet och miljö vid internationella fredsfrämjande insatser, militära eller civila är främst;

- Skydd av den egna insatspersonalen mot miljö- och hälsorisker i insatsområdet (Force Health Protection)
- Miljösäkring av den egna insatsen, så man inte försämrar situationen i insatsområdet
- (Environmental Protection). I detta ingår eventuella behov av att sanera förorenade områden som orsakats av den egna verksamheten.
- Stöd till parter i konfliktområdet att komma igång med förhandlingar eller praktisk verksamhet för att lösa gemensamma miljöproblem (Environmental Peacemaking).

Inom området miljöskydd finns det för Försvarsmaktens del olika regelverk att ta hänsyn till. NATO har infört standarder avseende miljöskydd i NATO-ledda operationer och övningar (NATO 2003, 2005a, 2005b, 2006) och FNs avdelning för fredsbevarande operationer (Department of Peacekeeping Operations) håller på att utarbeta en miljöpolicy och riktlinjer för miljöarbete inom FNs missioner (United Nations 2007a och 2007b). I det senare fallet har Sverige, genom Försvarsmakten och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), bidragit i metodutvecklingsarbetet och driver också på för att EU ska utarbeta riktlinjer för miljö- och hälsoskydd vid EU-ledda operationer. Vidare finns i Försvarsmaktens regleringsbrev för 2007 (Regeringen 2006) ett uppdrag att utarbeta ett system för att säkerställa att miljöskydd ur ett hållbarhetsperspektiv beaktas vid internationella övningar och insatser. Ett sådant system ska vara infört senast vid 2007 års utgång, lagom till dess den första svensk stridsgruppen i Nordic Battle Group (NBG) påbörjar sitt uppdrag. Ett arbete för att stödja denna verksamhet pågår under året inom ramen för Försvarsmaktens samarbetsavtal med USA om miljöfrågor (Department of Defense and Swedish Armed Forces 2007).

Att lösa gemensamma miljöproblem i insatsområdet, exempelvis genom miljörelaterade förhandlingar har visat sig kunna vara ett steg på vägen mot normaliserade relationer i en konfliktdrabbad region.

4.8. Politik för skydd och beredskap mot olyckor och svåra påfrestningar

Målen för politikområdet Skydd och beredskap mot olyckor och svåra påfrestningar är att minska risken för och konsekvenserna av olyckor och svåra påfrestningar på samhället i fred samt att minska lidande och skadeverkningar av olyckor och katastrofer i andra länder.

Det är svårt att dra en tydlig gräns mellan vardagsolyckor å ena sidan och mer allvarliga svåra påfrestningar å den andra. Bland annat på grund av svårigheten att i det praktiska säkerhetsarbetet göra en sådan distinktion har nu förslag lagts för att rent organisatoriskt samla hanteringen av både olyckor och svåra påfrestningar i en och samma myndighet. I betänkandet Alltid redo! En ny myndighet mot olyckor och kriser (SOU 2007:31) föreslås verksamhet från Räddningsverket, Krisberedskapsmyndigheten och Styrelsen för psykologiskt försvar läggas samman i en ny myndighet.

Miljöfrågor har länge varit ett inslag i arbetet med att förebygga och hantera olyckor. Miljöolyckor i form av jordsskred, utsläpp av kemikalier etc. är något som den kommunala räddningstjänsten då och då ställs inför. Alltsedan 1990-talets början har också arbetet med mer allvarliga samhällsliga kriser och svåra påfrestningar, tagit hänsyn till miljörelaterade händelser som översvämningar, kemikalieutsläpp och vinterstormar. Med stormen Gudrun i Småland accentuerades intresset för sådana miljörelaterade problem.

En viss intresseförskjutning har ägt rum i det senaste året från kriser som inträffar plötsligt, och som har ett snabbt händelseförlopp, mot andra typer av samhälleliga problem som har ett mer gradvist utvecklingsmönster. I Krisberedskapsmyndighetens senaste hot- och riskrapport som är tänkt att utgöra ett stöd för alla de myndigheter som arbetar med samhällets säkerhet uppmärksammades exempelvis klimatförändringar för första gången som ett av flera hot mot samhällets säkerhet (KBM 2006).

I politikområdet ingår också aktiviteter som syftar till att hjälpa andra länder som drabbas av någon form av kris, varav miljörelaterade katastrofer kan vara en kategori. Delar av Räddningsverkets internationella verksamhet finansieras inom ramen för detta politikområde. Andra delar finansieras inom ramen för Sveriges politik för internationellt utvecklingssamarbete, eftersom insatserna oftast genomförs i utvecklingsländer och oftast är av humanitär karaktär.

4.9. Sammanfattning

Sammanfattningsvis hanteras kopplingen mellan miljö, säkerhet och utveckling på ett samlat sätt i politikområdesöverskridande initiativ som Sveriges politik för global utveckling och Sveriges politik för säkerhet, det senare manifesterat i Försvarsberedningens betänkande En strategi för Sveriges säkerhet. I enskilda politikområden som Utrikes- och säkerhetspolitiken, politiken för internationellt utvecklingssamarbete, handelspolitiken, miljöpolitiken samt försvarspolitiken och politiken för skydd och beredskap mot olyckor och svåra påfrestningar nämns miljö ibland i samband med säkerhet, men oftast i samband med utveckling, ibland både och. De konkreta miljösäkerhetsproblem och aktiviteter som lyfts upp i dessa politikområden varierar. Försvarspolitiken lägger exempelvis relativt stor vikt vid miljörisker i samband med fredsfrämjande insatser, medan miljöpolitiken i högre grad uppmärksammar klimatförändringens effekter på samhällets sårbarhet.

5. MILJÖSÄKERHET SETT UR NÅGRA SVENSKA AKTÖRERS PERSPEKTIV

Som tidigare nämnts har vi genomfört intervjuer med tjänstemän på Fö, UD, FM och Sida. Detta kompletterar den bild som ges av officiella dokument. Nedan sammanfattas dessa aktörers syn på miljösäkerhet.

Intervjupersonerna är valda för att de har nyckelpositioner eller är ämneskunniga inom sina respektive organisationer. Frågorna som ställdes berörde synen på miljösäkerhet ur ett globalt säkerhetsperspektiv och utmaningar inom området för EU och Sverige samt Sveriges bidrag till miljösäkerheten genom exempelvis internationella insatser och bistånd

Alla vi talat med är överens om att miljösäkerhet är ett aktuellt område med stora utmaningar. De lyfter fram kopplingarna mellan knapphet på resurser, miljöutarmning och konflikter.

Det finns också några skillnader i synsätt mellan försvarssektorns företrädare och övriga. Det handlar om var man har sitt huvudintresse inom miljösäkerhet – på operativ eller strategisk nivå. Försvarssektorns företrädare har ofta ett operativt fokus. Miljösäkerhet betraktas utifrån det egna agerandet vid internationella fredsfrämjande insatser. Miljösäkerhet kan där ses i perspektivet av att sanera områden som drabbats av krigshandlingar eller militära anläggningar som ska avvecklas. I de sammanhangen kan det behövas riskbedömning och framtagning av miljöskyddsåtgärder. Inriktningen är att påverkan på miljö i insatsområdet skall vara så liten som möjligt. Vidare anser de militära företrädarna att miljösäkerhet bör kopplas ihop med det kostsamma saneringsarbete som Sverige behöver genomföra nu när militära anläggningar läggs ner.

Vad gäller EU:s engagemang på området handlar det, enligt företrädarna, om att finna principer som accepteras av alla medlemsstater. Detta gäller både inom miljö- och energisäkerhetspolitiken. En förhoppning finns om att EU skall engageras i det miljösaneringsarbete som behöver ske inom unionen, t.ex. i de baltiska staterna och i angränsande länder; t. ex. i länder som en gång ingick i Sovjetunionen och där rester efter militära anläggningar finns.

Företrädare för andra samhällssektorer ser miljösäkerhet mer ur ett strategiskt perspektiv och då handlar det om Sveriges agerande i olika internationella samarbeten. De lyfter upp det vidgade säkerhetsbegreppet och tar upp Sveriges bidrag till global säkerhet genom utvecklingssamarbete och handelsförbindelser. På denna strategiska nivå anser man också att Sveriges har möjligheter att påverka den internationella dagordningen inom miljösäkerhetsområdet. Vidare anser dessa företrädare att den politik som förs inom EU skall visa att man förstår miljösäkerhet inom ett snabbt växande globalt sammanhang.

Alla företrädarna är eniga om att en gemensam bild av området saknas och efterlyser en samlad politik för att inom landet och internationellt tydliggöra Sveriges hållning. Detta framhålls av några som viktigt inför Sveriges ordförandeskap i EU 2009.

Vidare har det framkommit att områdets aktualitet ställer krav på att departements- och myndighetsrepresentanter är uppdaterade, och har tillgång till bakgrundsinformation och analyser. Man efterlyser en helpdesk för att bl.a. få snabbt stöd med information, rådgivning, analyser och utbildning.

Flera menar också att det finns ett behov av en mer långsiktig samverkan inom området. Några som vi har pratat med har konstaterat att det finns ett behov av en resursbas, tankesmedja eller ett forum. Ett sådant *forum* skulle omfatta såväl forskare som de som arbetar med frågorna på myndigheter och andra organisationer.

6. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Genomgången av forskning om miljö säkerhet, om klimatförändringens effekter och om belastningen på miljön av mänsklighetens samlade resursuttag, visar att miljö-, resurs- och klimatproblem på många håll redan har en betydande inverkan på befolkningsgruppers möjligheter till livsuppehälle, speciellt i fattiga länder. På sikt riskerar dessa problem att få ännu större och i vissa avseenden katastrofala effekter. Miljö- och resursproblemen kan även i kombination med utvecklingsrelaterade problem leda till ökad politisk instabilitet och i vissa fall väpnade konflikter.

I flera internationella organisationer, såsom olika FN-organ, EU, NATO, OSSE och initiativet ENVSEC är miljöproblematiken en mycket aktuell fråga inom ramen för global säkerhet. I den politiska kontexten finns just nu ett mycket starkt fokus på klimatförändringens och den snabbt växande energi- och resursanvändningens effekter, som bl.a. innebär ett ökande tryck på biologiska resurser såsom fiske, skog och färskvatten. Dessutom finns, under den politiska synlinjen, även andra miljörelaterade problem som på sikt kan visa sig väl så betydelsefulla. Det är därför viktigt att kontinuerligt följa forskningen på området och debatten i internationella fora.

På det dynamiska område som miljö säkerhet utgör internationellt, vill Sverige ha en framträdande roll. Det svenska ordförandeskapet i EU 2009 är ett tillfälle att få ett betydande genomslag för svenska ståndpunkter. Det är dock viktigt att det svenska agerandet i olika internationella fora sker på ett samordnat och konsistent sätt, utifrån en gemensam syn på området.

Vi vill understryka hur viktigt det är att den inbördes dynamiken mellan *miljö*, *säkerhet* och *utveckling* förstås och hanteras samlat på politisk nivå, där politik och strategi skapas. Undersökningen av svenska officiella dokument inom politikområden med anknytning till miljö, säkerhet och utveckling visar en medvetenhet om problematikens komplexitet. Sveriges politik för global utveckling (PGU) och Sveriges politik för säkerhet, så som den senare kommer till uttryck i Försvarsberedningens betänkande En strategi för Sveriges säkerhet, kopplar ihop alla tre faktorerna. I PGU är det utvidgade säkerhetsbegreppet tydligt kopplat till Sveriges politik för att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Det finns alltså redan en formulerad politik som omfattar miljö-säkerhet-utveckling.

Samtidigt har det under de intervjuer som genomförts, med företrädare för UD, Fö, Sida och FM inom ramen för denna studie framgått att det finns olika bilder av vad miljö säkerhet kan innebära, vilket försvårar samverkan över politikområdena. Det skulle alltså behövas en enad syn på miljö säkerhet och en utvecklad miljö-säkerhetspolitik. Behovet av det senare har särskilt framförts i de intervjuer som genomförts. En gemensamt framtagna *nationell strategi för Sveriges agerande internationellt inom området miljö – säkerhet – utveckling* skulle kunna vara ett sätt att komma vidare med dessa frågor.

Med dagens ”stuprörsmässiga” departements- och myndighetsstruktur är det inte helt självklart hur en sådan ”cross-cutting issue” kan hanteras på ett sammanhängande sätt. För utveckling av en nationell strategi behövs därför sannolikt en *process*, initerad och ledd från Regeringskansliet för samverkan i dessa frågor så att en gemensam bild av hur strategin ska se ut skapas bland de centrala aktörerna.

En levande, framåtblickande strategi behöver också kontinuerligt uppdateras och för det krävs både input från och dialog mellan dem som jobbar konkret med frågorna (praktiker) och forskare. Ett *forum för personer som arbetar inom miljö, utveckling och säkerhet* vid myndigheter, institut och universitet kunde vara värdefullt genom att de som är verksamma inom miljösäkerhetsområdet kan träffas och utbyta erfarenheter från olika perspektiv och komma till nya insikter. Detta är ingen helt ny idé. Redan i Omvärldsanalysutredningens rapport ”Tänka om världen” från 2004 gavs flera förslag om att inrätta olika fora för diskussioner inom detta fält varav ett s.k. clearing-house (information om forskningsprogram inom området), ett forskarforum, samt tankesmedjor var en del av förslagen. Den idé vi lanserar handlar om att skapa en mötesplats mellan *forskare och praktiker* från myndigheter och andra organisationer och med syftet att föra fram nya insikter och ge impulser till nytänkande till berörda departement. Medverkan från näringslivet och NGOs kan också övervägas eftersom flera företrädare har erfarenheter och stora kunskaper från fältet, ett starkt engagemang för utvecklingsfrågor samt ett mer hållbart sätt att hantera naturresurser och miljö.

En nationell strategi för miljö, säkerhet och utveckling skulle kunna vara ett stöd också för planeringen av svensk medverkan i *internationella fredsfrämjande insatser och utvecklingsprojekt*. Det kan handla om vägledning beträffande vilken typ av insatser som kan bli aktuella på sikt och vilken roll och kompetens svensk personal kommer att behöva. De slutsatser som kan dras av ovanstående diskussion är:

1. **Utveckling av en nationell strategi för miljö – säkerhet – utveckling och en enad syn på miljösäkerhet.** Det finns behov av en mer gemensam syn på miljösäkerhet och en nationell strategi för Sveriges agerande internationellt, baserad på Sveriges politik för global utveckling, PGU och Sveriges politik för säkerhet. För detta behövs en process där de centrala svenska aktörerna medverkar.
2. **Sveriges roll.** Sverige har goda förutsättningar att spela en aktiv och inflytelserik roll internationellt, bl.a. på grund av ovan nämnda politikområdesöverskridande initiativ som alla politikområden berörs av. En väl förankrad nationell strategi (punkt 1) skulle förbättra Sveriges möjligheter att agera konsistent.
3. **Ett forum för miljö- säkerhets- och utvecklingsfrågor.** Det finns behov av ett forum för forskare och praktiker från myndigheter och andra organisationer där erfarenheter och ny kunskap rörande miljö - säkerhet – utveckling kan diskuteras och föras vidare till den politiska ledningen.
4. **Internationella insatser och utvecklingsprojekt.** Planeringen och kompetensuppbyggnaden inför sådana konkreta aktiviteter behöver bygga på en bred förståelse av hur miljö, säkerhet och utveckling påverkar varandra. Här skulle en utvecklad nationell strategi på området vara ett stöd.

REFERENSER

(Internationella organisationer och grupper anges med sitt engelska namn. FN-rapporter står således under "United Nations". I huvudsak anges organisationsnamn fullt utskrivna)

Adelphi Consult (2007) Inventory on Environment and Security in EU Member States Client: Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety Duration: 09.2006 - 07.2007, Work in progress. <http://www.adelphi-consult.com/>

Ali S. H. (2004) "The K-2-Siachen Peace Park: Moving from Concept to Reality" in: UNEP, Understanding Environment, Conflict, and Cooperation (2004). p. 34-35.

Ali S. H. (ed) (2007) Conservation and conflict prevention. ISBN-10:0262-51198-3. In press.

Andersson Å. S., M.E. Wulff, K. H Dreborg., A.Waleij (2006) Behov av forskning om miljö säkerhet. FOI Memo 1932.

Baechler G. (1998) "Why environmental transformation causes violence: A synthesis". Environmental Change and Security Project Report, Issue 4, pp 24-44

Baechler G. (1999) Environmental Degradation in the South as a Cause of Armed Conflict. In Carius, A. and Lietzman, K. (eds.), Environmental Change and Security: A European Perspective. Berlin: Springer

Beck U. (2000 [1986]) Risksamhället : på väg mot en annan modernitet Göteborg : Daidalos

Berkes, F., C. Folke and J. Colding, editors (2003) Navigating Social-Ecological Systems: Building Resilience for Complexity and Change. Cambridge University Press

Brandt Commission (1980) North-South: A Programme for Survival. The Independent Commission on International Development Issues

Brown L. (1977) Redefining Security. Worldwatch Paper 14. Washington DC: Worldwatch Institute

Brundtland Commission (1987) Our common future: The World Commission on Environment and Development. Oxford: Oxford University Press.

Buzan B. et al. 1998) Security : a new framework for analysis Boulder, Colorado. : Lynne Rienner

Carius A., D. Tänzler, M. Feil (2007) Addressing the Interlinkages between Natural Resources Management and Conflict in the European Commission's External Relations. ECORYS Nederland BV. Rotterdam, March 21, 2007

Chambers & Conway (1992) Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century. IDS Discussion Paper 296. Brighton: IDS.

CNA Corporation (2007) National Security and the Threat of Climate Change

Collier P. (2000) Economic Causes of Civil Conflict and Their Implications for Policy. World Bank Group ISSN

Council of the European Union (2003) A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Bryssel 12 December 2003

Earth Policy Institute (2005) China Replacing the United States as World's Leading Consumer. February 16, 2005-1.

Dalby S. (2002) Environmental security Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press, c2002

Department of Defense of the United States of America and the Swedish Armed Forces (2007) Environmental Considerations in military operations, Annex 9 to U.S.-Sweden agreement for cooperation on environmental protection in defense matters project agreement No. SW-D-07-1, 6 March 2007

Deudney D. (1991) "Environment and Security: Muddled thinking." Bulletin of Atomic Scientists, Vol 47, No 3, pp 22-28

Eriksson J. och E. Noreen (2006). Hotbilds-entreprenörens verktygslåda. Krisberedskapsmyndighetens temaserie 2006:6.

European Union (2003) A Secure Europe in a Better World. The European Security Strategy. Brussels, 12 December 2003

European Union Force in Bosnia and Herzegovina (2005) Environmental Protection Policy. 30 May 2005.

European Union Force in Bosnia and Herzegovina (2005) Environmental Status Assessment Guidelines. Common HQ EUFOR/NHQ

Sa SOP –V.b. SOP J4 6292. 5 September 2005.

European Commission (2002) Check-list for Root Causes of Conflict.
http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/cpcm/cp/list.htm

European Commission (2006) En europeisk strategi för en hållbar, konkurrenskraftig och trygg energiförsörjning. Grönbok. 8 mars 2006

European Commission (2007) Addressing the Interlinkages between Natural Resource Management and Conflict in the European Commission's External Relations.

Försvarsberedningen (2006) En strategi för Sveriges säkerhet. Ds 2006:1

Försvarsdepartementet (2006) Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Försvarsmakten. Fö2004/3263/EPS. 2006-12-01

Global Legislators Organisation for a Balanced Environment (GLOBE-EU) and Institute for Environmental Security (IES) (2006) Greening Foreign and Security Policy: The Role of Europe. First Draft Report of the GFSP Working Groups. 1 December 2006

Global Witness (2002) "Final report of the Panel of Experts on the Illegal Exploitation of Natural Resources and Other Forms of Wealth of the Democratic Republic of the Congo" (S/2002/1146)

Global Witness (2005) Under-Mining Peace: Tin - the Explosive Trade in Cassiterite in Eastern DRC. Report – 30/06/2.

Goldstone J.A., T.G. Gurr, B. Harff, M.A. Levy, M.G. Marshall, R.H. Bates, D.L. Epstein, C.H. Kahl, P.T. Surko, J.T. Ulfelder, A.N. Unger (2000) State Failure Task Force Report: Phase III Findings. McLean, VA: Science Applications International Corporation, 30 September 2000.

Homer-Dixon (1999). Environment, Scarcity and Violence Princeton University.

Homer-Dixon T. (1995) Strategies for Studying Causation in Complex Ecological-Political Systems. Occasional Paper, Project on Environment, Population and Security, The Peace and Conflict Studies Program, University of Toronto.

Homer-Dixon T and J. Blitt (Eds.) (1998) Ecoviolence: Links Among Environment, Population and Scarcity. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Homer-Dixon T. (1999). Environment, Scarcity and Violence Princeton University.

Human Rights Watch (1999) The price of oil- Corporate Responsibility and Human Rights Violations in Nigeria's Oil Producing Communities. ISBN: 156432-225-4.

Institute for Environmental Security, IES (2006) Inventory of Environment and Security Policies and Practices. Institute of Environmental Security: Brussels. ISBN: 90-808184-3-7.

Ignaciuk A. et al. (2004) "Competition between biomass and food production in the presence of energy policies: a partial equilibrium analysis". *Energy Policy*: 34 (10), Pages 1127-1138.

IPCC (2001) Climate Change 2001: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the IPCC Third Assessment Report. Cambridge: Cambridge University Press.

IPCC (2007) Changing Climate 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Working Group II Contribution to the Intergovernmental Panel of Climate Change Fourth Assessment Report. Summary for Policymakers.

Johansson D.J.A. & C. Azar (2007) "A scenario based analysis of land competition between food and bioenergy production in the US", *Climatic Change*, 82 (3-4) pp. 267-291.

Jägerskog A., J. Granit, A. Risberg, and W. Yu (2007) Transboundary Water Management as a Regional Public Good. Financing Development – An Example from the Nile Basin. Report Nr. 20. SIWI, Stockholm.

Kiesow I. (2004) China's Quest for Energy; Impact upon Foreign and Security Policy. Stockholm: FOI.

Krisberedskapsmyndigheten (2006), Hot- och riskrapport 2006, KBM:s temaserie 2006:7.

Leijonhjelms J. (2003) Early Warning Indicators Concerning Instability and State Collapse: A Comparison of Practices and Causes for Failures. Stockholm: FOI.

Lietzmann K. M. & Gary D. V. (Eds.) (1999) Environment and security in an international context. (NATO/CCMS Pilot Study Report No. 232). Brussels, Bonn, Washington, DC: North Atlantic Treaty Organization/Committee on the Challenges of Modern Society.

Maltas A. et al. (2003) Integrating Perspectives on Environmental Security. Stockholm: SEI.

Mathews J. (1989) "Redefining Security". *Foreign Affairs*. Vol 68(2):162-177

Meyers N. (1989) "Environment and security". *Foreign Policy*. Vol 74(2):23-41

Miljödepartementet (2002). Svenska insatser inom området miljö och säkerhet. Promemoria

Miljödepartementet (2005) Effekter av klimatförändringar och hur samhällets sårbarhet för dessa kan minskas. Kommittédirektiv 2005:80

Miljödepartementet (2005/06) Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling. Regeringsskrivelse 2005/06:126

Miljödepartementet (2007) Parlamentarisk beredning för översyn av klimatpolitiken. Kommittédirektiv 2007:59

Miljövårdsberedningen (2007) Tillväxt och miljö i globalt perspektiv. Promemoria 2007:1. Miljödepartementet

NATO (2003) MC 469 NATO Military Principles and Policies for Environmental Protection (EP). skrivelse. 4 June 2003

NATO (2005a) Environmental Protection Requirements for Petroleum Facilities and Equipment. STANAG 7102 DPP. Edition 1. 10 August 2005

NATO (2005b) NATO Procedures for Waste Management during NATO-led Military Activities. STANAG 2510 Ratification Draft. 15 November 2005.

NATO (2006) Joint NATO Policy and Doctrine for Environmental Protection During Allied Operations and Training. STANAG 7141, Edition 4. December 2006

New Scientist (2007) "Protected' Congo forest is logged regardless".
<http://environment.newscientist.com/article/dn11585-protected-congo-forest-is-logged-regardless.html>

OECD/DAC (2001) [Helping Prevent Violent Conflict](#). DAC guidelines

OECD/DAC (2002) [Integrating the Rio Conventions into Development Co-operation](#). DAC guidelines

OECD/DAC (2005) Overview of the Links Between the Environment, Conflict and Peace, International Institute for Sustainable Development OECD issue brief,
<http://www.oecd.org/dataoecd/26/49/35785489.pdf>

Ohlsson L. (2000) Livelihood Conflicts: Linking Poverty and Environment as Causes of Conflict. Stockholm: Sida

Ostrom E. (1990) Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge University Press.

Palme Commission (1982). Common security: A programme for disarmament. The report of the Independent Commission on Disarmament and Security Issues. London: Pan books.

Regeringen (2005/06) Samverkan vid kris – för ett säkrare samhälle. Prop. 2005/06:133

Regeringen (2006) Säkerhet och utveckling - kommunicerande kärn. Tal av biståndsministern vid Folk och Försvars och Utrikespolitiska Institutets årliga höstkonferens. 8 november 2006

Regeringen (2007) Deklaration vid 2007 års utrikespolitiska debatt i Riksdagen. 14 februari 2007.

Regeringen (2007) Sveriges säkerhetspolitik.
<http://www.regeringen.se/sb/d/1991/a/12436> 2007-04-27

Ross M. (2006) "A closer look at oil, diamonds and civil war ". *Annual Review of Political Science* Vol. 9: 265-300, June 2006

Rowlands I. (1991) The security challenge of global environmental change. *The Washington Quarterly*: 103

Saleem H. A. (2004) "The K-2-Siachen Peace Park: Moving from Concept to Reality" in: UNEP, *Understanding Environment, Conflict, and Cooperation*. p. 34-35.

SIPRI (2007) Early Warning Indicators for Preventive Policy. Ett pågående projekt.
<http://www.sipri.org/contents/it/ewi.html>.

SOU (2007) Alltid redo! En ny myndighet mot olyckor och kriser. 2007:31

Stern Review (2007). Review on the Economics of Climate Change. ISBN-13:
9780521700801

Ullman R. (1983) "Redefining Security". *International Security*, Vol 8(1):129-153

United Nations (2003a) Interim report of the Secretary General on the prevention of armed conflict. Report of the Secretary General on the Work of the Organization, A/58/365–S/2003/888. 12 September 2003

United Nations (2003b) Secretary General names high-level panel to study global security threats, and recommend necessary changes. Press Release SG/A/857 4 November 2003

United Nations (2004) A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change.

United Nations Department of Peacekeeping Operations (2007a) Environmental Policy for Peacekeeping Missions. Draft March 2007.

United Nations Department of Peacekeeping Operations (2007b) Environmental Guidelines for Peacekeeping Missions. Draft March 2007

United Nations Environmental Programme (2004) Understanding Environment, Conflict, and Cooperation. ISBN: 92-807-2486-X. UNEP Job No.: DEW/0571/NA.

United Nations Food and Agriculture Organisation (2007) The State of World Fisheries and Aquaculture 2006

United Nations Mission in Sudan (2006) Draft Environmental Matrix, Environmental Mangement System and Environmental Action Plan. Work in progress by UNMIS Environmental Engineering Office.

Utrikesdepartementet (2002/03) Gemensamt ansvar - Sveriges politik för global utveckling. Prop. 2002/03:122.

Utrikesdepartementet (2003) Globalt Ansvar.
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/2657/a/14557>

Utrikesdepartementet (2003) Delat Ansvar: Sveriges Politik för Global Utveckling. Regeringsskrivelse 2002/03:122

Utrikesdepartementet (2004) Tänka om världen. Rapport från Omvärldsanalysutredningen. Ds 2004:46

Utrikesdepartementet (2004/05) Sveriges politik för global utveckling. Regeringsskrivelse 2004/05:4

Utrikesdepartementet (2005/06) Sveriges politik för global utveckling. Regeringsskrivelse 2005/06:204

Utrikesdepartementet (2007) Strategi för multilateralt utvecklingsamarbete. 2007-03-29

Utrikesutskottet (2003/04) Sveriges politik för global utveckling. Betänkande 2003/04:UU3

Wackernagel M. et al. (2002) Tracking of the ecological overshoot of the human economy. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. 99 (14): 9266-9271.

Wackernagel M. et al. (2006) "The ecological footprint of cities and regions: comparing resource availability with resource demand". *Environment and Urbanization*. 18 (1): 103-112.

Waeber O. et al. (1993) Identity, Migration and the New Security Agendas in Europe. London: Pinter.

Watts M.J. (1998) Petro-Violence: Some Thoughts on Community, Extraction, and Political Ecology. Working paper presented at a workshop on Environment and Violence, University of California, Berkeley, September 24-26, 1998.

Wolf A. (1998) "Conflict and Cooperation Along International Waterways." *Water Policy*. Vol. 1 #2, 1998. pp. 251-265.

World Commission on Dams (2000) Dams and Development: A new Framework for Decision Making. London: Earthscan.

Worldwatch Institute (2005) State of the World 2005: Redefining Global Security. ISBN 0-393-06020-9

Worldwatch Institute (2006) State of the World 2006: Special Focus: China and India. ISBN: 0-393-32666-7

Worm B. et al. (2006) "Impacts of biodiversity loss on ocean ecosystem services". *Science* 314 (5800): 787-790.